

Catalunya que vulguin acceptar la aliança, los servei a tots de /188//
punt d'enllà". També s'anuncia el combat per la defensa del dret
civil català davant la perillosa unificació, millor seria dir
absorció a que estava sotmés el dret català respecte al castellà
i s'anuncia la nova etapa del catalanisme:

"Esperem que dintre pocs dies se presentaran al públich las
bases y per tal motiu lo present article serveix sols per
advertir als que com nosaltres pensan. Comensin ja a preparar-se,
y'l dia que se'ls convoqui, responquin unánimes a la
convocatoria. Los amors platónichs han passat ja a la historia; y
sols amor platónich professaria a la nostra Catalunya lo que
s'accontentés en ser catalanista dintre casa seva. La causa que
defensem es santa i justa; defensem-la, donchs, a la llum del dia
que es com se defensen totes las grans causas...". (229)

A "La Veu de Catalunya" no apareixerà cap més indicació del futur
Congrés i en reemprendre la continuïtat, després els 30 dies de
suspensió, el "Diari Català" surt una nota on es palesa l'interés
de "moltíssims catalanistas influents en lo nostre renaixement"
i es prepara el terreny per a la publicació de les Bases que es
vol que apareguin en diversos òrgans periodístics, representants
d'altres tendències, i no només al "Diari Català".

L'onze de setembre es donen a conèixer les Bases que surten, a
més del "Diari Català" a "La Renaixença", "La Veu del
Montserrat", "La Il·lustració Catalana", "Lo Rossinyol del Ter",
etc. (230) i que indiquen les característiques del Congrés:

a) La participació serà individual essent cada participant avalat
o presentat per un periòdic (no humorístic) o associació
catalanista. Tindran veu i vot i les votacions seran per majoria.

b) Es discutirà la conveniència de la formació d'un gran centre "científich y artístich" també la reacció d'una institució científica catalana, una acadèmia d'arts plàstiques i un conservatori de música. Després la conveniència que el Congrés faci sentir la seva veu davant la prevista unificació de còdis. Finalment, en tercer lloc, si és convenient de fixar les tendències del renaixement catalanista.

Fou, doncs, una invitació col·lectiva a individualitats catalanistes tot posant dins el mateix bloc les personalitats rellevants en aquell moment, per exemple, guanyadors de Jocs Florals-Mestres en Gay Saber-, escriptors i poetes reconeguts, periodistes, etc.; elements tots ells encapçaladors de la dinàmica renaixentista catalanista. No hi ha dubte que aquests elements s'hagueren trobat més a gust en un tradicional congrés de caràcter erudit. Sobre aquest Congrés però s'ha escrit força i no podem ser massa extensos. (231)

♣ "La Veu del Montserrat", que posteriorment tindrà una activitat constant contra el Congrés dominat per Almirall i els afins del "Diari Català", tot seguit de publicar les Bases inclou un text ja definidor de la postura que es mantindrà envers el Congrés:

"Ial és la crida. Hi haurà qui tal volta no dongui a axò cap importància y creura que es escalfament d'uns quants que, per seguir la moda parlamentària, volen jugar a diputats. Concedit que hi hage en tot axò un poch de comedia y ganes de moure fressa, nosaltres creyen que aquí hi ha una verdadera y sèria emboscada. Nos basta saber que guina font surt, per conixer si l'aygua correrà tərbola. No'ns dolen penyores y un altre dia, si

à Deu plau, hem de dir ab la franquesa que ns caracteritza tot lo que pensam sobre l'assumpte. Per avuy no fem mes que donar á nostres bons amichs l'avis de que's posen al aguayt" (232)

/190,

Collell en aquest article ¡Al aguayt! arriba a qualificar la impaciència i objectius d'una "partida de gent (que) son ja com la terrible filoxera del catalanisme". (233) Un altre sector que s'oposa al Congrés és l'intel·lectual com ho demostra l'actitud de Narcís Oller amb la carta de renúncia a figurar en la Comissió. (233bis) En el mateix bàndol les revistes humorístiques de J. Roca i Roca i l'editor López -"La Esquella" i "La Campana de Gràcia"- així com "Lo Borinot" faran guerra declarada al Congrés Catalanista" com s'escriu des del setmanari "La Teula". (234) A la resta de la premsa catalana l'opinió serà d'informació activa amb la simpatia de compartir la idea central: "La Lluanera de Nova York", "La Il·lustració Catalana", "La Pàtria Catalana", etc.

En la premsa en castellà la polèmica cal situar-la en factors conjunturals. Així "El Diluvio" manté la posició de ser partícip dins el Congrés atès que, malgrat la llengua, fa proselitisme del catalanisme i Almirall li donà (235) plenament la raó acceptat que Lasarte i els seus companys entrin al Congrés i avalin congressistes. En els factors globals el posicionament de "La Gaceta", dirigida per Roca i Roca a l'igual que els setmanaris de López i "La Publicidad", dirigida per Eusebi Pascual i Casas, és ben diferenciat. Arriba a l'extrem la multiplicitat d'articles, rèpliques i contrarèpliques que el "Diari Català", substituït del 16 d'octubre fins el 29 de novembre per "Lo Catalanista" arran la condemna del Tribunal d'Impremta d'un article que tot fent referència al Congrés, deia que si no es pogués fer a Barcelona

es faria a Perpinyà o a Ginebra, i estableix una nova secció, la de polèmiques davant els constants atacs que "La Publi" efectua a l'organització, preparació, desenvolupament i conclusions de la trobada política. El rerafons és eloqüent. "La Publicidad" proposà a Balaquer per president del Congrés davant Almirall (236) i hom troba ja esbossades en iniciar-se la captació d'afiliats (237) la cristallització dels dos blocs dins el catalanisme: el polític d'Almirall i el literari de "La Renaixença". La polèmica amb la "Gaceta de Cataluña" es farà des d'uns pressupostos diferents, el diari castellà es proclama no catalanista i les argumentacions contra el sectarisme del Congrés tindrà resposta i polèmica assegurada per part d'Almirall, Conrat Roure i altres redactors del "Diari Català".

Després d'inscriure's uns mil tres-cents congressistes s'arriba al moment d'escollir ~~X~~ candidatura de les dues presentades, la "no política de la Renaixença" i la "no separatista del "Diari Català" presidides per Albert de Quintana i Valentí Almirall respectivament i comptant amb Adolf Blanch, Josep Coroleu, Francesc Matheu, Josep PellaiForgas, Joaquim Riera, Cèssar A. Torras la primera i F. Soler, Ramon Arabia (posteriorment dimitirà), Rossend Arús, Narcís Campany, Joan Maluquer i Emili Vilanova (posteriorment dimitirà) la segona. (238)

En la mateixa celebració de l'Acte Inaugural (9 d'octubre) i tot just fetes les votacions els membres de la candidatura derrotada ja elaboran una estrategia de combat que anirà de la col.laboració crítica inicial a l'abandon final donada la inferioritat numèrica (239) ja que Almirall, ^{guanyador,} canalitza les discussions d'acord amb les Bases convocants i, punt rera punt,

els anà a complint així el Centre Català que precisament serà el punt de confluència dels dos sectors dos anys després, l'Acadèmia de la Llengua Catalana que tot i l'interès normatiu lingüístic i d'utilitat social no arriba a cuallar tot i les diverses reunions de comissions, amb representació de la majoria i la minoria, a l'efecte. Finalment la defensa del dret català que serà compartida per tots els congressistes i s'enviarà una Exposició dirigida a les Corts i en la fixació de les tendències del catalanisme. En aquest darrer aspecte era evident, com s'ha remarcat ja (240) que no podien discutir-se i posar-se a votació unes tendències polítiques precisament en estat de formació i contraposades...

Els objectius del Congrés eren ben clars, en un article col·lectiu del "Diari Català" s'exposa amb nitidesa. Catalunya ha de fer política a la catalana i així es patrocinà una candidatura on Almirall, Arabia i Soler representaven la política, l'excursionisme i la literatura, tres puntuals del renaixement. En el següent text que signa La Redacció s'exposa el procés, en típic discurs almirallià, del catalanisme així com el destí de l'acte:

"Fa mots anys que va comensar vigorós lo nostre renaixement. Alguns bons patricis van endevinar que si voliam arribar a algun lloch era precis que cambiessim lo rumbo que seguim, y, fins exposantse a quedar sols, van comensar a parlar en catala y a la catalana".

La seva veu va semblar que de moment se perdia en mitx del burgit que feya la politica madrilenya, pero per fortuna no va ser lo que semblaba. La llavor está sempre anagada sota terra algun temps avans de sortir la planta, y aixó es lo que va succehir ab

la llavor sembrada pels primers catalanistas. Després de la poesia lírica van venir los cants populars; després dels cants populars va naixe lo teatro; després del teatro va venir lo periodisme; després del periodisme van apareixe las associacions de tota mena. Fins la ciencia ha trobat ja intérpretes que la exposan en catalá y a la catalana."

(...) "L'èxit està assegurat, pero això no vol dir que la batalla sigui ja guanyada. Lo "Congrés" no es una festa ó cerimonia sens mes objecte que entretenir als qui assisteixin, sino un acte trascendentalíssim pel catalanisme. Si acaba tan bé com ha començat, marcarà època en lo nostre renaixement; serà'l principi de la acció; serà la sortida de la actitud quasi contemplativa en que ha viscut fins'ara." (241)

El Congrés assolí parcialment els objectius concrets però possibilità malgrat les discussions, que dins el moviment catalanista anés formant-se la idea que la participació política sense dependència de Madrid fos un fet i no serà casual que uns mesos després Almirall trenqui amb Pi i Margall simbolitzant una ruptura que permetés als federalistes catalans el camí independent i que també, mesos més tard, es formulés ja el principal fruit és a dir, el Centre Català.

5.2 El Centre Català. (1882)

El Centre Català neix, com hem vist, fruit del primer Congrés Catalanista. Quan Almirall en té ja el domini, després la votació dels congressistes, s'enceta la discussió de l'article primer de la base segona-objecte del Congrés- enllestida ja la primera base

que fa referència a l'organització del Congrés. En aquesta segona base es discuteix sobre la pregunta que fa la convocatòria del Congrés ja havia formulat: "¿Es convenient la formació d'un gran Centre de caràcter permanent, científich y ~~artístich~~, que estiga aliat ab tots los altres Centres que acceptin la unió, servint d'enllàs a tots los de Catalunya?. ¿Es convenient la creació d'una Institució científica catalana, d'una Academia d'arts plásticas, y de un Conservatori de música y declamació, també catalans ?." (242) Després de les pertinents discussions on s'exposen criteris diversos -Cervera i Moreu, Eduard Vidalí i Valenciano- trionfa la postura de crer-lo -Tomàs Lletget, Pere Sacases- i es nomena una comissió constituïda per elements representants dels dos blocs del Congrés, la majoria del "Diari Català" i la minoria de "La Renaixença", la qual presentà la seva resolució favorable a l'esperit genral del Congrés Catalanista. (243)

Passat ja el Congrés Catalanista, desaparegut el "Diari Català", acostades les posicions dels dos blocs, naixeria el Centre Català, nexa d'unió i pont d'afinitats, entre ambdues posicions i en ser aprovats per l'Estat els seus estatuts, redactats el gener de 1882, Manuel de Lasarte, en la lectura de la Memòria reconeix l'entitat com a fill directe del Congrés, com a institució que havia de defensar els "interessos morals i materials de Catalunya." (244)

En aquest acte fundacional del 17 de juny de 1882 en fundar-se el Centre Català s'opta per una línia integradora tot i ocupar la presidència de l'acte, al Teatre Romea, Pitarra i la vicepresidència, Almirall. En el número 1 del "Butlletí del Centre Català" ens trobem, precisament amb data també del 17 de

juny, tots els noms que ocupen el Consell General amb especial rang per als membres de la Comissió organitzadora del Centre Català -Arús, Pirozzini, Sacases...-(245) o també naturalment amb representants independents i de les dues tendències del primer Congrés Catalanista: Artur Osona, C. Roure, F. Maspons i Labrós, L. Fons i Dalmau, E. Vidal i Valenciàno, M. de Lasarte, F. X. Tobella... en plena correspondència amb l'esperit dels Estatuts (246) i d'acord, com especifica J. Pella, amb la voluntat de ser "catalans de totes las ideyas religioasas ó anomenadas politicas, formantse de tots los que s'interessen per la regeneració del nostre caràcter y la millora de la nostra terra" (247), no era però només un esperit com el d'una Societat Econòmica d'Amics del País qualsevol. Hom remarcava ja un caràcter polític tal com explicita la conyocatòria citada que afegeix, però "cap dependencia ni influència de Madrid", un Madrid símbol del centralisme i de tot lo castellà. (248)

Lasarte en la memòria que llegí arran la inauguració oficial del Centre glossa la gènesi de la institució i ho fa amb plena consciència d'ocupar un espai que tindrà coninuitat amb "una serie d'altres (actes) importantíssims" i amb "tota cura de detalls explica l'evolució de les reunions de la comissió que nomenà el Congrés Catalanista (249) amb la discussió i elaboració d'Estatuts, la presentació i aprovació, la constitució, en suma, ja del Centre i el seu Consell General. Es posa com a fita un model d'entitat holandesa del segle passat que nasquè per la divulgació de la llengua, i que tenia ja trenta mil socis el 1882. Frederic Soler envia una carta poètica des de Reus que es llegida al Teatre i publicada al Butlletí número ¹ del Centre que reproduueix tots els discursos i tanca l'acte el president

concurrència el secretari Arús amb uns mots de gràcies.

/196//

Almirall, al discurs fundacional, remarca clarament com els mòbils del Centre Català són la defensa de tot allò que és útil per Catalunya amb seccions amb vida pròpia, sucursals actives arreu el país i per actuar globalment dues limitacions estatuaries -política i religió- amb la finalitat d'unir i no separar tots els socis que haviem de tenir només un ideal comú: la regeneració de Catalunya. Passa revista històrica a la unió amb Castellà i com deriva en catàstrofe pel contacte entre un poble guerrer i un poble mercantil, glossa els començaments de la Renaixença i tot el moviment cultural surgit al seu redós tot fent una crida estrictament política de fons:

"Al punt que'l catalanisme tingui aspiracions concretes influirà sens dubte en la regeneració y reforma del caràcter català. Pendent la por y encobiment amb que ha degut caminar en sos començos, introduhirà en l'estudi del nostre passat l'esprit crítich, y deixant de ser admirador cego de tot lo dels nostres avis, no sols posará en son verdader punt sas qualitats bonas, sino que'ns previndrà sobre'ls defectes que tal yecada no'ls mancaban.(...)La indiferencia es propia dels esclaus y de las rasses degeneradas. Los pobles virils son gelosos dels seus drets y no confian á mans ajenas lo cuidar de lo que més los interessa. ¡Quán car paguém en los momentos actuals lo nostre apartament de la cosa pública!." (250)

Després de fer una professió de fe per Europa -"ins falta bastant per estar al nivell dels pobles del cor d'Europa, pero en mon interior vaix proposarme contribuir en tot lo que pogués á esborrar la diferencia"- indica el lema de l'entitat - "Catalunya

i ayant" amb la confiança, com en tots els textos d'Almirall, de rompre els lligams per a substituir-los pels llaços de la germanor.

/197,

Almirall seguirà vinculat sempre al Centre. En serà president de ple dret a partir del 19 de gener de 1884, el 30 de setembre de 1886 estarà al Consell General i habitualment formarà part de la secció de dret i d'història de Catalunya (251). De les moltes activitats que el Centre propulsà destaquem la defensa del Dret Civil Català (252) el 1882 i la modificació estatutària del 1883 amb el qual el Centre pot ja intervenir en "política" i en el segon Congrés Catalanista (253). Del mateix 1883 és l'acord contra els arbitris extraordinaris que l'Ajuntament de Barcelona imposa així com el telegrama al President del Consell de Ministres, als ministres d'Hisenda i Governació fent sentir la protesta del Centre Català davant les reivindicacions catalanes. (254) potser la més alta activitat des de la perspectiva de l'efectivitat política en cristallització del moviment catalanista i popularitat és el Memorial de Greuges que veurem més endavant i que el Centre Català liderà en tot moment atès que tant el president Eusebi Güell com els dos vicepresidents Almirall i Guimerà són els capdavanters del moviment. En altres episodis també importants el Centre Català té protagonisme i tampoc ens ocupem en ser motiu dels propers apartats el segon Congrés Catalanista, l'esmentat Memorial del 1885 i la crisi d'Almirall i el Centre el 1887 amb la posterior ruptura del mateix.

El "Butlletí del Centre Català" amb els diversos noms i èpoques que tingué (255) fou, creiem, dirigit sempre per Almirall tot i que nominalment n'ocupàvem la direcció altres periodistes o

directors "de palla" com és el cas d'un tal Gallego, mossos o /198//
bidell del Centre Català que tot i figurar com a director nominal
públicament s'escriu (256) que el "director efectiu és Valentí
Almirall". El 1882 reproduïx les conferències dominicals que
donà Almirall sobre les aspiracions de Catalunya en matèria
econòmica i postula, com és sabut, el discurs proteccionista, la
reivindicació lingüística, la defensa del dret català, etc. Per
cloure amb un tombant polític, clar precursor del que serà pocs
mesos després, la conclusió política del segon Congrés
Catalanista.

"També podria ser una aspiració pel gran partit català lo
conseguir que la administració pública fos en Catalunya
eminentement catalana y servida per catalans. ¿Sabem perque hem
perdut casi tot lo nostre? Perque todas las oficinas son servidas
generalment per castellans, enemichs naturals de tot lo que té
color de la terra. Desde las nostras Universitat en que se'ns
ensenya la castellana, en las que s'adultera la historia
prescindint casi per complet de lo que més de prop nos toca, y
s'anomena dret comú al especial de Castilla y ab prou feines
se'ns diuen quatre paraules del vicent a Catalunya, fins a la
més petita secretaria, lo treball demolidor és constant y jamay
interromput. ¿Que d'estreny té que hagi anat desapareixent tot lo
català si no tenim administració catalana? (...) La síntesis de
tot lo dit se reduheix a afirmar que es urgent la creació del
gran partit català. No sé modo més digne y viril de respondre als
crits de guerra que han ressonat contra Catalunya, que entrant de
plé en la vida pública ab la visera alçada y ab obietius ben
determinats." (257)

Transcorreguts el 1883 i el 1885 amb les dues grans efemèrides

del Congrés i de la Memòria, el Centre surt envigorat malgrat les veus que pronosticaven la seva feblesa. (258) N'és l'exponent de la seva puixança la vitalitat del "Butlletí" que continuadament fa sentir la veu del catalanisme polític ja que si bé el Centre era una entitat patriòtica per sobre i al marge dels partits existents no és menys cert que és la proto-història d'un partit polític català, com molt bé ha indicat Isidre Molas en el seu estudi de la Lliga amb la constant vindicació que Catalunya necessita un partit polític catalanista. El Centre també s'ocupa de l'educació amb les publicacions i les conferències dels seus socis, de la presència pública, en suma, de la llengua i la ideologia catalanista a la palestra política diària.

Exemple específic n'és el manifest que adreça "á sos compatriotas" el primer d'octubre de 1886 arran una insubordinació militar típica del XIX. Fixem-nos en la variació sobre la conveniència d'un partit polític:

"Lo Catalanisme, com s'ha dit moltes vegades y repetirem avuy, (...) no es ni pot ser un partit, en lo sentit que á aquesta paraula dona la política madrilenya. La reivindicació de la personalitat política de Catalunya, ab totes ses conseqüèncias, sols podrà ser eficaz després de un fort moviment de la opinió pública. Tots hem de contribuir al gran objectiu que'ns proposém, posantlo per damunt de nostras opinions particulars en materias secundarias. Avans d'ocuparnos si hem de ser republicans o monarquichs, conservadors ó avansats, parlamentaris ó representatius, etc., etc. precis es que tinguem objecte al que aplicar los principis que de tals diferencias se derivan. Lo primer, lo essencial, es rompre las lligaduras que'ns amarran á las miserias y vergonya del estat unificat y absorvent. Quan

popuém mourens desembrassadament: quan tinguem pàtria, y no'n /200//
tindrem fins que serà lliure.- las solucions serán las que las
circunstancias nos imposin ó aconsellin." (259)

La declaració va signada per tot el Conseller General del Centre Català presidit per V. Almirall i tot avansant fent propaganda del seu ideari no dixa de ser simptomàtic del pensament d'Almirall que les darreres paraules siguin, con en la major part de textos, una crida a la construcció d'un 'estat solidari' i democràtic: "...las nostras ideas, únicas que poden, temps á venir, cambiar la sort de todas las Regions germanas de la Península."

L'any 1887 serà l'inici de la decadència del Centre Català amb l'escisió tan important que tindrà, el conflicte amb les sucursals, el 1888 amb l'oposició a l'Exposició Universal contribuirà també a l'esllanguiment de l'entitat i l'afebliment, físic i intel·lectual, d'Almirall, serà el contrapunt de la inicial labor de sensibilització del Centre. El "Butlletí", ara amb el nom de "La Veu del Centre Català" enmudirà. El que fou punt de convergència, forces econòmiques conservadores amb sectors catalanistes avançats i amb representats obrers i intel·lectuals, és a dir, la Memoria en defensa dels interesos morals y materials de Catalunya presentada directament a S.M. Lo Rei.. lo dia 11 de janer del any 1885 o Memorial de Greuges no significà la conjunció o fusió definitiva sinó un acostament tàctic en defensa de posicions comuns. Les classes burgeses foren encara col·laboracionistes amb la Restauració i com ja han explicament prou Balcells, Borja de Riquer, J.Sobrequés i altres: "la burgesia catalana difícilment podria fer una opció política

catalanista abans de 1898. perquè els grups que representaven aleshores el catalanisme no li oferien una política adequada als seus interessos. El moviment catalanista existent no era, per als industrials, sinó un conjunt d'intel·lectuals i de professionals radicalitzats i un bon xic fanàtics que defensaven un programa molt irreal i utòpic, donada la situació política. Els burgesos catalans que havien demostrat llur moderantisme polític i llur "seny" en mantenir sempre actituds possibilistes, no podien donar suport a una aventura política tan radical com la dels grups catalanistes extraparlamentaris." (261)

//201//

5.3 El Segon Congrés Catalanista. (1883)

EL novembre de 1882 el Centre Català estableix una iniciativa encaminada a discutir el programa del catalanisme. Serà el segon Congrés Catalanista. És continuació de la discussió de les "tendències" que en el primer Congrés Catalanista no pogué establir-se atesa la heterogeneïtat dels components. De la discussió del programa en surtirien unes discussions que serien aprovades en un nou Congrés Catalanista i, finalment, elevades, com Exposició al poder legislatiu de l'Estat espanyol. Es tracta de l'obertura d'un front nou, ja s'ultrapassa el marc estricte de la sensibilització de portes endins i es va a Madrid, com un sentit continuador de l'etapa segona d'"El Estado Catalán" o de la primera exposició adreçada a les Corts, en bona llei el primer document i no, com encara s'escriu, el Memorial del 1885 com a "primera manifestació pública adreçada al poder central del catalanisme polític". (262) Es vol, doncs, incidir-se en el poder per transformar Catalunya.

En les dues reunions, dies 6 i 10 de novembre, s'avança tant en la discussió del text que el Consell General publicat en el "Butlletí del Centre Català" del dia 23, el text de la proposició i on podem constatar, amb el mateix ~~reim~~ enunciatiu que en la Convocatòria del primer Congrés, alguna de les qüestions més candents:

"¿ Es just y convenient que com aspiració del catalanisme's procuri que la llengua catalana sigui declarada oficial espanyola, al costat y al nivell de las demás que se parlan en la nació?."

"¿ Es just y convenient que com aspiració del catalanisme's procuri no sols la conservació de la nostra legislació civil y sa depuració dels elements estranys que s'ha lograt ficarhi, sino també'l medi de poderhi donar la movilitat de que tota legislació té precisió absoluta, á fi de tenirla sempre acomodada al estat social del país, y a las novas necessitats que's crean?."

"(...) ¿ Es just y convenient que com aspiració del catalanisme quedi consignat que Catalunya dintre de la nació, desitja formar un sol tot (...)?"

La lluita pel dret civil català, secular combat del XIX conjuntament amb la reivindicació proteccionista, tindrà amb els nous elements -llengua, ordenació territorial, política autònoma...- un tombat que resituarà més, després del "Diari Català" i el primer Congrés Catalanista, el catalanisme polític en el terreny intervencionista.

Enmig d'un panorama periodístic crític (263) comencen les

reunions que patrocina el Centre Català des del 25 de novembre fins el 2 de març. El primer punt que aborda la trobada, després l'ordre que marcà el Consell General és la co-oficialitat de la llengua catalana. L'aspecte lingüístic és gairebé una obsessió per Almirall. Des dels primers articles periodístics fins a les darreries de la vida (pròleg de l'edició castellana de Lo Catalanisme apareix el tema i ho fa amb un aspecte lineal. Es la trajectòria constant i uniforme de qui considera la seva llengua discriminada sense cap raó i malda per variar la realitat fent-ho veure als enemics -Nuñez de Arce- o fent prosèlits -capítol V de Lo Catalanisme intitulat precisament Aggravis y reclamacions, article a L'Avenç "Una qüestió important", discursos com el de l'Ateneu, conferències com Cartes a mon amic C., etc. Hom vol que el català tingui el rang d'oficial i el tingui a tot l'estat com esdevé a d'altres països europeus.

La intervenció favorable, sota la presidència de Conrat Roure, de Rossend Arús tingué el contrapunt amb el parlament de Gaietà Vidal i Valenciano el qual alega que les llengües són uns ens vius que tenen un curs vital i al català li tocava ja la decadència final. Posà com exemple del seu corolari, ple d'alusions amoroses, però, a Catalunya, el fet que en ordenar-se que les escriptures havien de redactar-se en castellà, ningú no s'hi oposà públicament. També que si es demanava l'oficialitat del català igual podria succeir amb el basc... Manuel de Lasarte també s'hi oposa però per qüestions formals. Considerava que era un dret irrenunciable que no calia demanar sinó exigir i, fins i tot que, jurídicament, no existia cap ordre deroquant l'oficialitat de la llengua catalana i que tant era encara oficial... Les cròniques de "La Renaixença" i del "Butlletí del Centre Català" ens informen (264) de les posteriors intervencions

favorables al parer majoritari d'Àngel Gallart, Sebastià Farnés i Ignasi Ferrer. Almirall tancà el debat amb un llarguissim parlament, més de tres hores, on recull els arguments de tots els que havien intervingut en el debat, crítica la imposició castellana amb una gran quantitat d'arguments, etc. i seguí en la següent sessió, dies 28 de novembre i 6 de desembre respectivament. Després de les explicacions sobre la dignitat, la justícia, la regeneració de Catalunya, el bé general, etc. com a element per justificar l'oficialitat lingüística de l'idioma català Almirall arriba a tancar el discurs amb els mots de "Visca Espanya" amb la condició però a més de fer-ho oficialment en català, que "Catalunya pugui viure amb la dignitat que avui no té". (265)

Sobre el dret civil català Almirall només tingué una intervenció en la sessió corresponent al 13 de desembre. Era recent encara el Congrés de Jurisconsults i què fins el 1885, amb el Memorial que recull el sentit generalitzat d'oposició, era constatat al Principat la reivindicació del dret tradicional català. No és gens estrany, doncs, que no hi hagués debat ni oposició.

El següent aspecte a discutir -la protecció dels interessos de Catalunya- fou més intens ja que ocupà quatre sessions, -30 de desembre, 4, 14 i 18 de gener- amb les intervencions, entre d'altres de P. Bosch i Labrús, J. Fiter i Inglés, E. Vidal i Valenciano i J. Roca i Galès. En aquest apartat la participació d'Almirall fou un xic tangencial. Contestà, per defensar la virtualitat operativa del Centre Català, les afirmacions independentistes del seu amic Rossend Arús tot fent constatar que el Centre no tenia "encara" un programa concret i que per tant, difícilment podia abraçar una tendència. Almirall no era,

separatista, però sovint arribava a justificar la separació com /205,
una potencial amenaça de no atendre's les reivindicacions que
dins la unitat, feia ell mateix en matèria ~~lingüística~~ o
d'estructuració política, en nom de Catalunya.

En resum, de la lectura de les cròniques que publica "La
Renaixença" (266) es desprenen les dificultats de vertebrebr un
sentiment tan ampli com la lluita social, cultural, jurídica i
política fetes al mateix temps. En el Congrés es discuteix des de
demanar a Madrid que les universitats de l'antiga Corona d'Aragó
ensenyin, així com els institus de segon ensenyament, literatura
i història de Catalunya fins acords com "La política catalana
tindrà per objecte principal y exclusiu, per ara, lo modificar
l'organización actual de la naci6 espanyola en quant se refereix a
Catalunya... (per aconseguir una soluci6) semblant a la que com a
a modus vivendi han adoptat Austria i Hongria, fins als sistemes
suïssos antic o modern" que presenta Almirall el 22 de juny o la
tan coneguda, també d'Almirall, sobre la renúncia dels polítics
catalans a figurar en partits "que fan política catalana a
figurar en partits que fan política castellana" (267).

Després de les sessions del Centre Català, 25 de novembre de 1882
a 2 de març de 1883, com a Consell General per establir el
programa del catalanisme tingueren lloc les sessions públiques,
del 20 al 27 de juny de 1883 i s'anuncià que a l'octubre tindria
lloc la segona reunió del Congrés per sancionar definitivament
els acords presos. Les sessions no s'efectuaren i el "Butlletí
del Centre Català" només deixa contància de les reunions amb
temàtica política dels socis havent-se aprovat ja que el Centre
pogués ocupar-se de política. Tant pel nombre d'assistents, com
pels debats i per les conseqüències immediates cal deduir que el

segon Congrés Catalanista fou una cristallització de la simbiosi dels dos grups enemics al primer Congrés i que possibilita que dos anys després s'arribés, a una plena identificació, la plena conjunció de forces diverses que significà el Memorial de Greuges.

Aquest 1893 Almirall participa activament en el procés de fusió de les dues entitats excursionistes barcelonines més importants: l'Associació d'Excursions Catalana i l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. La Catalana i la Catalanista com les les coneixien popularment. Era soci de les dues, jurista catalanista, excursionista acreditat, podem fixar-nos en les seves cròniques d'excursions al "Butlletí" de la Catalana o els nombrosos textos que dins el "Diari Català" es publicaren sobre excursionisme; Ramon Arbia tinou sempre les portes obertes per a parlar d'excursionisme català, etc. Tot plegat el configurava com l'home ideal per acompanyar el procés d'acermanament. Aquest procés s'explica detalladament en el "Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana" (268) i ~~en relació~~ la qüestió del nom ^{era} la més polèmica de totes les posicions en la unificació. Almirall proposa ni una -Catalana- ni l'altra -Catalanista- sinó una de superior on tothom s'hi trobés de: Associació d'Excursions de Catalunya: "La fusió s'farà lo dia en que la majoria d'aquesta -es refereix a la Catalanista- no vulga deixar-se imposar més per aquells que no s'recorden may de que per sobre de la Catalanista y de la Catalana, hi ha Catalunya". (269)

5.4 Les divisions polítiques al si del catalanisme. (1887)

El Centre Català després de l'efervescència del Memorial el 1885

ben oposades, que cristal·litzaran en la separació dels elements conservadors -Guimerà, Joan Fermanyer, Lluís Domènech i Montaner...- que formaran la Lliga el 1887. En el fons la classe burgesa mantenia un combat econòmic i no polític nacionalista, la seva lluita política ho era en tant aspectes econòmics: no aspirava a una transformació del règim de la Restauració. Quan Almirall s'hi ajunta tàcticament amb el Centre és, repetim-ho un cop més, conjunturalment per uns aspectes concrets: el tractat de comerç amb Anglaterra en el marc d'una crisi econòmica, la codificació del dret civil amb la perillositat pel dret català i també la reforma tributària (1883) que cristal·litzarà en el famós "tancament de caixes" del 1889. En un modern text llegim:

"En realitat, el Centre representava sectors il·lustrats de la burgesia mitjana, professionals liberals, intel·lectuals, alguna personalitat del món econòmic i poca gent més. De fet, no havia aconseguit de reunir en els seus rengles la burgesia catalana. Almirall restà aïllat dintre el moviment catalanista i a molta distància del camí per on anava la burgesia. El Centre Català s'escindí en dos grups, un de caràcter sobretot culturalista, l'òrgan d'expressió del qual fou "La Renaixença"; i l'altre, d'un marcat aire regionalista, format pels burgesos que havien estat del Centre, l'òrgan d'expressió del qual fou "L'España Regional". (270)

Analitzarem però la crisi des d'una nova font que no s'ha utilitzat ja que la font del conflicte neix de les filials comarcals del Centre Català, i ho faren amb la premsa catalanista comarcal, com "Lo Somatent" de Reus, i el "Butlletí del Centre Català" de Terrassa a més naturalment de les publicacions de

Barcelona com "L'Arch de Sant Martí" o la mateixa "La Veu del Centre Català". /208/

L'agost de 1887 el "Diari Regionalista" reusenc "Lo Somatent" fa campanya per l'elecció d'un diputat provincial -Joaquim Borràs i de March- proposat pel Consell regionalista de Reus i auspiciat pel moviment catalanista (271); el diari ja havia rebut i la publicà el 19 d'agost de 1886 una encomiàstica carta d'Almirall encoratjant la lluita particularista davant l'unitarisme centralista però el periòdic i Almirall entraran en conflicte, tot i la participació en política activa, no teòrica, de "Lo Somatent", davant l'actitud i repulsa d'Almirall de l'Exposició del 1888.

El 15 de setembre de 1887 Almirall torna a publicar un text, en aquest cas sobre l'Exposició, i el mateix diari tot i estar-hi d'acord, per por al ridícul, proposa "amagar nostres miseries als ulls dels de fora i contribuir tots al bon èxit de l'Exposició Universal de Barcelona". Almirall en la llarga nota que publica "Lo Somatent" tres dies després, el dia 12, argumenta el previsible fracàs de l'Exposició, tant pel fons de continguts com per la forma o costos financers. (272)

En la sessió inaugural de 1886 del Centre Català, segons llegim a "L'Arch de Sant Martí" (273) Almirall fa un brindis que esdevingué el projecte d'actuació pel nou curs de l'entitat. En el mateix llegeix inicialment les cartes de salutació de Manuel Lasarte, Jaume Collell i Joan Mañé i Flaquer,, directors d'"El Diluvio", "La Veu del Montserrat" i el "Diario de Barcelona" respectivament. Fixem-nos en la presència de Collell amb qui tantes discrepàncies mantingué. Concreta Almirall dos camps d'incidència: el passat econòmic i el jurídic. També reclama

l'ensenyament en llengua catalana i una territorialització del servei militar amb reducció temporal, seguint l'esquema suís, tot assenyalant les raons de tals propostes i ahir el mode de projectar-les socialment.

L'any següent, la revista regionalista "L'Arch de Sant Martí" s'oposa ja a Almirall, antic col.laborador i considerat un element clau del moviment polític catalanista, amb referències tant contundents contra la seva presidència del Centre Català que se l'arriba a considerar un cometa que va i ve sense coherència com una individualitat que mana la dissolució del Centre Català de Sabadell, critica i amonesta al de Masnou, etc. Aquest text significarà una esberla més en el teixit comunicatiu d'ajuda i projecció al pensament i figura d'Almirall que encetaria ja el seu ostracisme públic en el panorama català.

Un any després, en el mateix periòdic, feta ja l'escisió i consolidades les divergents posicions ^{arran} ~~feta~~ ja la proximitat entre el Centre Democràtic Federalista de Vallès i Ribot, amb la ruptura total amb els antics del Centre Català, ja plenament integrats amb la Lliga, amb dos Jocs Florals en dansa i una oposició frontal a l'Exposició, es torna a la càrrega contra Almirall en un sarcàstic escrit (274) que condensa l'ambient de dualitat en les franges polítiques avançades -Almirall i federalistes, Roca i Ferreres i "L'Arch de Sant Martí"- i conservadores- Lliga de Catalunya, sectors literaris apolítics-.

El 26 i 27 de març de 1887 té lloc a Sabadell la festa inaugural del Centre Català. En el discurs que pronuncia Almirall aquest 1887 comença com el regionalisme uneix qui ahir era oposat. Glossa els seus viatges a Sabadell, durant el ~~seixen~~ ^{seixen}, i com el

rector dels escolapis (275) era un enemic frontal de la seva política mentre que avui és "l'esperit de tolerància del Renaixement català" el que agrupa. (275) Fa el cant habitual del parlamentarisme i la llengua catalana amb un esperit d'unitat: /210//

"Més, si estém avui agrupats, no estém pas confosos. Dintre del catalanisme, cada u conserva lo seu criteri personal, sens abdicarne ni una coma, però a tots nos lliga un fi comú. En lo nostre programa, hi ha una part negativa en que tots estem conformes, i una altra part positiva a la que també convenim tots. Tots estem conformes en que s'ha de destruir fins a ses arrels la actual organisació centralisada de l'Estat, i fals parlamentarisme que és la nostra vercoonya. Tots convenim així mateix en que Catalunya, lo propi que las altres regions d'Espanya que ho desitjin, hem de recobrar llur personalitat propia, ab totats ses conseqüèncias, en tots los terrenos". (276)

Els tres documents que enceten la separació i divisó del Centre Català, en marxar el Centre Escolar Catalanista, són la resposta d'Almirall al Centre Escolar Catalanista, la rèplica del Centre Català de Sabadell al Centre Català de Barcelona i el document d'Amirall al Centre Català de Sabadell, "La Renaixensa". (277).

La història ens és prou coneguda. ↓ Carrera i Pujal en fa un bon resum en la seva Història... (278) en el capítol monogràfic Tendencias divergentes que glosa la separació del Centre Escolar Catalanista (C.E.C.) del Centre Català com un fet generacional - "disensiones entre el elemento joven y el catalanismo regionalista"- i alhora ideològic en no coincidir davant els "consells" d'Almirall a la joventut. Narcís Verdaguer i Callis, Josep Puig i Cadafalch, Lluís Duran i Ventosa, Prat de la Riba, etc. del C.E.C. es consideraren ofesos i els hi feu costat el

Centre Català de Sabadell i "La Renaixença". Recordem la vinculació de Verdaguier i Callís amb "La Veu del Montserrat" i l'adscripció dels joves a "La Renaixença" que no es produí, per raons d'edat al primer Congrés Catalanista, però mantenia un rerafons comú.

El "Butlletí del Centre Català" publica el 21 d'agost (279) l'acord del dia 19 mitjançant el qual el Consell barceloní pren per unanimitat la decisió de dissoldre el Centre de Sabadell "atenent a que la Sucursal del Centre en Sabadell ha intentat promoure una pertorbació celebrant l'efecte un acte públic, del que no va dar coneixement al Consell (...) é que la sucursal de Sabadell va dirigir al President que la firmà, fentlas avans pública, una comunicació declarantse en desacort ab las ideas darrerament exposadas per aquell (...)" Naturalment el Centre de Sabadell també es desvinculà però s'ajuntà el conflicte del C.E.C. de Sabadell i també amb els socis moderats del Centre Català de Barcelona i en el text del 15 d'octubre a "La Renaixença" podem llegir el comunicat del C.E.C. on alega que és precisament Almirall qui s'exclou en voler "repartir credencials de tendencias políticas" arbitràriament i unilateralment. Almirall llegirà el 15 de novembre la Foesia de Regionalisme però la Lliga de Catalunya presidida per Pau Sans i Ricart encetà un nou camí en el catalanisme polític enfrontant-se immediatament amb les restes del Centre Català d'Almirall amb els Jocs Florals, l'Exposició Universal, etc.

5.5 El Congrés Català de Jurisconsults (1881): noves armes pel catalanisme.

La pràctica centralitzadora del nou estat era evident. La construcció d'una mentalitat comuna començava a ser un fet amb el cavall de Troia de l'ensenyament que d'encà la Llei Moyano (1857) impulsava per primer cop les obligacions castellanitzants dins les àrees catalanes on la parla castellana era exclussiva de militars, funcionaris i viatgers. (280) El que passà amb l'ensenyament i que afectà directament l'essència de la mentalitat catalana esdevenia també en tots els camps on la força jurídica de l'estat tenia competència. El dret català tampoc s'escapà d'aquest procés però tots els intents que de començament del segle XIX s'efectuaren per codificar el Dret Civil amb caràcter general per a tot l'estat no quallaven expressant aquest fracàs amb la no aplicació del projecte de codi civil de 1851. Quan s'intentà, Reial Decret de 2 de febrer de 1880, de tornar a implantar, la resposta catalana fou unànime, el "Diari Català", com tantes altres publicacions, se'n feu ressó i el Congrés Catalanista de final d'any eleva a Madrid una Exposición sobre el problema que és, de fet, el primer document polític col·lectiu que manifesta voluntat expressa de catalanisme polític a Madrid, anterior cinc anys al famós Memorial de Greuges. En aquest procés, se celebra el 1881 el Congrés Català de Jurisconsults que veurem tot seguit i l'any següent Manuel Duran i Bas redactà una Memoria acerca de las instituciones del Derecho Civil de Cataluña atenent l'encarrec de la Comissió General de Codificació que demanà uns informes previs a totes les zones en les que existia un dret foral. Com a resultat de totes aquestes p'cessions la Llei de Bases de l'11 de maig de 1888 disposà que en els territoris forals es conservés íntegre el valor jurídic. (281)

L'Exposició que s'adreça a les Corts dirigida al President de Consell de Ministres i a la Comissió de Codis fou llegida en la sessió de clausura del Congrés Catalanista (13-XI-1880) i Almirall, que la llegí (282) propugnant la conservació, i alhora la modernització, del dret civil català que subsistí l'embestida de Felip V, indicà que la veu del Congrés és la veu de Catalunya i confià que es respecti el dret foral català.

El Congrés Català de Jurisconsults es començà a preparar a primers de desembre de 1880 i els qui formaren dos blocs, partidaris i enemics de la unificació, començaren la campanya de les seves candidatures respectives. (283) El dia 10 s'aprova al Col·legi d'Advocats de Barcelona una candidatura contrària a la unificació de lleis en la qual Almirall figurava en cinquè lloc després de Manel Duran, Melcior Ferrer, Emili Sicars, Joan de Soler i també, entre d'altres, amb Josep M. Vallès i Ribot, Josep Pella i Forgas, Gonçal Serraclara, C. Roure, etc. (284) Fetes les eleccions s'aconseguí una representació jurídica que no fou més que una "victoria a mitxes". Almirall sortí elegit (285) sumant-se als delegats de Diputacions, Universitat, Societats Econòmiques, Acadèmies, etc. (286) en representació de les Sales de l'Audiència i Jutjats de Catalunya que nomenats pels advocats dels respectius districtes foren escollits arreu Catalunya. Almirall comentà elògiosament la seva representació en la carta d'acceptació al degà del Col·legi d'Advocats. (287)

Almirall abans de preparar-se el Congrés ja havia alertat sobre els possibles perills de la unificació, els seus articles, al "Diari Català" precissament titulats La unificació de codich satiritza la voluntat de Madrid i vol que Catalunya "com un sol home" s'oposi a la pretensió unificadora (288). Començat el

Congrés torna a exposar el seu pensament des d'una perspectiva /214/
estrictament catalanista al marge de la seva formació jurídica:

"Examinem los dos camps adversaris. A l'un costat hi ha los centralitzadors; a l'altre los amants de Catalunya. Aquells volen acabar amb lo poc que ens queda d'especial y característic, aquestos volen defensar-ho a peu y a cavall, a fi de que no quedem absorbits y sense idees ni caràcter propi. Los uns volen castellanitzar Catalunya; los altres volen que la regió tingui fisonomia pròpia, que li permeti contribuir a l'harmonia y al progrés de la nació de la que forma part. Los uns volen destruir tots els elements que ens han dat prosperitat i vida; los altres volen conservar-los per reformar-los demà, defensant-los avui de la destrucció que els amenaça. Aquesta és la verdadera qüestió que es ventila. Nos ataquen y ens defensem. Ni més ni menos, ni menos ni més." (289)

Iniciades ja les sessions del Congrés es votà pels càrrecs de la mesa essent nomenat president Melcior Ferrer (44 vots en una primera votació anul.lada per defecte de forma i 52 en la segona definitiva) i per vice-president Almirall tingué 43 vots després de J. Borell (59 vots), Pau Valls (49), Ramon Foguet (46), Joan Batista Orriols (44), i després Ramon Cabañeras (43), etc. Es torna a produir un defecte formal, Pau Valls no havia presentat la seva credencial i com sigui que Almirall anava empatat amb Cabañeras amb 43 vots i anteriorment s'havia decidit que en cas d'empat aniria primer l'inicial de l'ordre de llista es proclama a Almirall com a vice-president, sempre que Valls no presentés la credencial. (290) L'endemà Valls la presentà i Almirall no pogué ser vice-president (291). El comentari del cronista de les sessions del "Diari Català" glossava la lluita: "Las duas

tendencias van donar una batalla renyidíssima, y cap de las duas //215//
pot cantar victoria. Los indecisos y unificadors, van guanyar amb
grans treballs la presidència, pero'ls anti-unitaristas van
obtenir gran majoria en la mesa." (292)

Almirall tingué una activa participació al Congrés tot i no
ocupar cap càrrec. En les primeres sessions, de caracter formal,
per decidir el sistema de reclament intern hi col·laborà
activament i, avançat el Congrés, en discutir-se de fons ja se li
retregueren manifestacions seves anteriors com el famós article
L'aristocràcia d'espardenya. Aquest text precisament motivà la
suspensió per la presidència de la sessió en negar-se-li el dret
a la paraula a Almirall; en reanudar-se, mitja hora després,
Almirall digué que volia dir, per deferència a la presidència que
no respondria cap alusió personal i per tant abans de la
suspensió volia dir que no faria ús de la paraula; que, però, ho
havia de dir. Tot molt formalment decimonònic. (293)

S'establí una àmplia majoria de partidaris del dret català, una
seixantena, davant la minoria, una trentena que intentà fer valer
el seu criteri obstruccionista fins arribar, igual que el Congrés
Catalanista de l'any anterior, a la retirada en la sessió del dia
27 de gener de 1881. Almirall prengué la paraula després de la
marxa de la minoria i el cronista del "Diari Català" ho
sintetitza reproduint-se també al diari el llarg discurs en la
sessió del Congrés (294) d'aquest dia. Acaba el Congrés amb la
intervenció d'Almirall (295) demanant que l'article segon de
conclusions sobre el dret català fos aprovat per aclamació, així
es feu, amb la intervenció de Pella i Forgas defensant la
proposta que el Congrés elevés a l'Estat una Exposició i un resum
del dret vigent a Catalunya i de Felip Vergés amb el matís que la

normativa jurídica posterior a l'Ordre de Nova Planta no derogà el dret català, sino consigna el manifest propòsit de derogar-ho. Vallès i Ribot defensà també la conservació dels drets forals d'altres zones de l'estat i el president Melcior Ferrer pronuncià el discurs de clausura. Es nomenà, finalment, la comissió de dotze delegats per redactar els documents compromesos. -Exposició i Resum- i Almirall fou escollit en quart ordre (296).

En l'article L'aristocràcia d'espardenya Almirall indicava la situació d'endarreriment del dret català i degué d'exposar altra cop com no era incompatible l'endarreriment amb el manteniment. El dret català calia renovar-lo als temps presents, segons llegim en els articles Explicacions que contestava més àmpliament les al·lusions de Sol, Cabot i Manté al Congrés així com els punyent atacs de "La Publicidad", "La Gaceta", "Crónica de Cataluña" que volien fer veure les "contradiccions" d'Almirall en defensar alhora el dret català i escriure anys abans, 1878, com el dret català era obsolet. Almirall replicà dient: "lo nostre dret civil és lo més adequat al nostre modo de ser, a les nostres condicions especials; però gràcies al desenvollop dels fets històrics està avui estancat, petrificat, atressat de dos sigles... Sempre defensaré un dret que ens ha posat al cap d'Espanya." (297)

Talment com la qüestió del proteccionisme la unificació, que no la codificació, del dret català, són els dos grans cavalls de batalla que aglutinen més sectors catalans. Del primer Congrés Catalanista on la base segona és prou explícita, fins el Memorial de 1885 en aquest quinquenni s'assenten les bases que possibiliten que s'aglutinin sectors aliats al renaixement de caràcter cultural (jocflorallesc, teatral, humorístic, historiogràfic, etc.). Tres mesos després d'acabat el Congrés

Català de Jurisconsults, el "Diari Català" publica un text amb el títol: "Lo nostre dret civil torna a perillar", (288) on critica a la comissió de la minoria -Pau Valls, J.M. Planas, Maurici Serrahima, Romul Mascaró i Joan Amell- que formularà un dictamen de la minoria per enviar-lo a Madrid en uns moments que Sagasta reactiva la comissió de codis sense tenir presents els advocats forals que nomenà Cánovas ni la voluntat majoritària del Congrés Català de Jurisconsults.

5.6 El predomini del catalanisme davant el federalisme espanyol o la ruptura amb Pi i Margall. (1881)

Pi i Margall el 1881 és una personalitat prou reconeguda arreu l'estat, no només pel breu període que ocupà la presidència de la República (11-VI a 18-VII de 1873) sinó també per la gran labor intel.lectual de difusió teòrica del federalisme. Efectivament, les seves dues grans obres La Reacción y la Discusión (1854) i Las Nacionalidades (1877) juntament amb el temps de residència Madrid (1847) i la projecció del diari "La Discusión" (redactor del 1857 al 1859 i director des del 1864) li atorguen una autoritat moral pràcticament indiscutible tot i que el 1880 és produeix la reorganització del partit federal arran la separació d'Estanislau Figueres. D'ell s'ha escrit recentment: "La seva figura arriba llavors -1880- a ésser gairebé un mite dins la política espanyola: era l'intel.lectual, l'home honorat, l'home venerable de l'oposició, la veu de la consciència del país." (299) La seva gran capacitat de treball, l'enorme bagatge teòric que arribà a produir (300) acompanyat de l'ús constant de les plataformes periodístiques (301) fan que sigui el líder del

federalisme. D'ací la importància de la ruptura entre Pi i Margall i Almirall produïda arran el viatge que el primer feu a Catalunya el 1881.

En aquest episodi caldria introduir altres elements com són: la desaparició del "Diari Català", les convocatòries del Congrés Català de Jurisconsults (1881) amb l'alliament de les minories que acabaran separant-se, la necessitat de crear un Centre Català que aglutinés el catalanisme vigent, l'existència del diari "La Renaixença" i l'objectiu de confluència dels màxims sectors catalanistes en pro de la vertebració d'un moviment que apropés la política i que fos acceptat per la major part possible de potencials afiliats. Amb aquest bosqueig no hi ha dubte que Pi, el seu federalisme i la trajectòria política que tingué eren un obstacle com també ho era la "dependència" d'Almirall de Madrid, ell que precisament tant la criticava. Almirall renuncia a Pi i Margall per tal de consolidar el catalanisme polític. En tot cas en observar més endavant els textos de Pi i d'Almirall d'aquest període inicial de 1881 ho veurem amb detall.

La visita de Pi i Margall a Catalunya té un rerafons ben clar: la reorganització del partit federalista en uns moments que sembla, externament, que tornarà a posseir la força que tenia arran el 1869, el 2 d'abril d'aquest any 1881 que analitzem, Tutau, Almirall, Vallès i Ribot, Lostau...envien un telegrama a Pi, arran el banquet de Sevilla, en el qual el feliciten per: "sa brillant campanya en pro de la integritat de sas ideas y de la purificació del partit. Li demanem que sigui lo nostre intérprete para felicitar als demócrates de las regions bética y estremanya, y als demás reunits, y convidarlos als actes que tindran lloc quan V. visiti Barcelona." (302)

El 17 de març havia tingut lloc una reunió a Barcelona del partit federalista (303) fruit de la qual es delega a Baldomer Lostau i a J.M. Vallès i Ribot per tal que vegin a Saragossa a convidar a Pi i Margall a Barcelona, la comissió catalana però fou molt més àmplia. L'enviat del "Diari Català" Pere Sacases, en crònica datada a Saragossa el dia 20 i publicada el 22, diu que en pujar al tren a Barcelona amb els dos noms citats es troba també amb Serrallera i amb Aquiló que també anaven a convidar a Pi i Margall a Barcelona. A Lleida s'hi afegiren cinc persones més (304) que cal sumar a Litrán i a Millás de Barcelona i Igualada respectivament. El "Diari Català" criticarà la presència de figueristes com Serrallera (305) i publicarà també diversos textos de caire teòric seguint una constant de la seva trajectòria periodística de formació federalista. (306) El viatge de Lleida, amb una entusiasta recepció, fins a Barcelona es fa en olor de multituds, Cervera, Calaf, Sant Guim, Manresa, Terrassa, Sabadell, Barcelona són punts del trajecte on els federalistes converteixen el viatge en "verdader acontereixement" segons el "Diari Català". (307)

El dia 23 tingué lloc el gran banquet federalista, Almirall, Vallès i Ribot, Feliu i Codina a la dreta de Pi i Margall, Suñer i Capdevila, Litrán... a l'esquerra, remarcant dels brindis, el del director d'"El Obrero", Pàmies saludant en Pi al defensor constant dels interessos de la classe obrera, Feliu i Codina dient que el partit federal és ple de vida, etc. Almirall celebra l'adhessió afirmant que Pi i Margall seguiria essent el cap mentre tingués la confiança perquè hi hagi disciplina al partit i per aconseguir "l'autonomia i el pacte" (308): Al vespre té lloc una vetllada literària a l'Ateneu Barcelonés i s'informa que el

dia 26 visitarà Sabadell i Terrassa i el 28 Figueres. (309)

Almirall publica un petit text elogiàstic de Pi i Maragall a "La Il·lustració Catalana" (350) on es limita a constatar la relació d'obres i quatre trets biogràfics tot apuntant: "No'ns toca avuy jutjar-lo com a polítich, pero no podem deixar de consionar que per amichs y adversaris son reconeguts sas altas dotes d'intel·ligencia y es considerat com a polítich sério y un dels pogrissims que han sortit del ministeri tan honrats com va entrarhi." També la resta de la premsa barcelonina es fa eco de la visita (311) atesa la influència vigent de Pi i Maragall en la societat catalana.

El 28 arriba a Figueres, s'estatga a casa de Sunyer i Capdevila (312); el 29 s'efectua la gran reunió pública, el 30 van a Roses i el 31, segons nota del mateix Almirall (313) a Girona. En els diversos actes públics Almirall pren la paraula com a presentador i anfitrió. El dia 1 a Girona té lloc també un rellevant acte ~~al~~ amb els oradors habituals: Sunyer i Capdevila, Almirall, Pi i Margall. (314) De Girona tornada a Barcelona amb parada a Mataró on visitaren una fàbrica cooperativa i una escola amb l'obligat dinar polític, (315) La premsa local és fa eco de la visita, remarca com Pi i Margall feia, a diferència d'Almirall o Sunyer, els discursos en castellà, i sovint rectifica errors o inexactituds en la perspectiva de qui feia honor participar, amb en Pi i també de qui no en volia saber res. (316)

A Barcelona però la premsa manté polèmiques, així el "Diario de Barcelona" i "La Campana de Gràcia" ataquen a Pi i Margall mentre "La Tramuntana", entre d'altres, critica ambdues publicacions tot i reproduir el text d'"El Cencerro" de Madrid que valorava

negativament l'actitud de Pi de voler ser cap del partit //221//
"mientras hubiera peligros que correr. Lo bueno sería que se convocara la Asamblea Federal" (317). Finalment l'11 de juny Pi i Margall marxa de Barcelona vers Tarragona acompanyat d'Almirall en representació del Comitè Federal, de Vallès i Ribot en nom del Centre Democràtic Històric, de Manuel de Lasarte director d'"El Diluvió", etc. (318). A Tarragona també es pronuncia la conferència de rigor després de la presentació d'Almirall, del líder local Nello i de Vallès i Ribot. (319) Arriba el 16 a València però a Tortosa Almirall i Vallès s'acomiaden d'ell en un esmorzar amenitzat amb cor i orquestra. En dita trobada Pi i Margall "verdaderament conmoüt va manifestar que se'n anaba molt satisfet de Catalunya, y luego va afegir que'n son concepto los catalanes son la més positiva esperanza del federalisme." (320).

El "Diari Català" es fa profussament ressó de Pi ja que publica els textos íntegres dels discursos de Saragossa (20-III-81, publicat el dia 23), Santander (27-III-81, publicat el dia 1-IV), Circ Equestre (22-V-81, publicat el dia 23), Figueres (29-V-81, publicat dia 31), Lleida (4-VI-81, publicat el dia 8-VI), Gràcia (publicat el dia 8-VI-81), Teatre Romea (10-VI-81, publicat el dia 12-VI), anteriorment havia també publicat l'article L'Autonomia (29-VIII-1880), i la Carta als Demòcrats Autonomistes de València (4-II-1881). Amagat amb el pseudònim "Un catalanista" es publiquen cinc cartes sobre L'Autonomisme que són una resposta a l'anterior text. (321).

En els discursos i brindis res fa preveure la futura resolució d'Almirall que estava meditada de temps enrera i per "honor a l'hospitalitat" no fa pública arran l'estada de Pi i Margall a Catalunya. El mateix dia 28 de maig en el discurs a Figueres, Pi

15. Margall cita Almirall com a autor d'un pacte entre catalans per a la "formació de la regió catalana, verdaderament indicada per la identitat de llengua, de legislació, de usos y de costums." (322) i les seguides notes del "Diari Català" fan sospitar la ruptura. Però encara no passa un mes que Almirall publica En estat normal (26-VI-1881) on fa pública la separació. Quatre dies després el "Diari Català" desapareix. La coincidència de dates no és casual.

En l'article, En estat normal Almirall critica els plens poders de Pi i Margall presos per una circumstància excepcional, la marxa d'Estanislau Figueres:

"Vam seguir -després la marxa de Figueres- tan tranquils lo nostre camí, com si no haguess passat res, absolutament res en lo camí de les nostres idees."

"Però si tal va ser la nostra conducta, la dels altres va ser completament distinta, i per desgràcia aquestos van arrastrar la massa del partit, exageradament impressionable. Va creure's que era ocasió de posar-se en estat de guerra, de prendre midas extraordinàries, i realment va venir tal estat i van prendre's tals midas."

"Lo primer que va fer lo partit federalista en sa alarma fou buscar lo que mai deuria tenir: un jefe. Va témer que el nom del senyor Figueres podia ser un banderí d'allistament, i va buscar un altre nom per a oposar-li. Llavors molts van proclamar en public jefe don Francesc Pi i Margall, i van demanar-li que obrés com a jefe." (323)

Aquest tornar a la vida ordinària, l'estat normal, deixant les circumstàncies de l'estat de guerra, segons el mateix article d'Almirall, responia a l'objectiu de mirar el federalisme sota

una perspectiva "eminentment pràctica i positivista" i no "somiadora i divagant" fent arribar al poble un missatge clar i senzill deixant les teories complicades, segueix Almirall, que amb prou feina entenen els homes de lletres. Serà però en les famoses Explicaciones. Cartas politicas on explicarà més extensament el seu raonament de separació de Pi i Margall.

En aquesta sèrie de tres cartes, que publica "El Diluvio" i posteriorment recull en opuscle, (324) hi ha tota l'argumentació de la ruptura. En la primera de elles ja constata com en tot el període 1868-1873 els "prohoms de Madrid del partit" els miraven malament i no el deixaren ocupar escó a les Constituents del '73. Tampoc Madrid va prendre's seriosament "El Estado Catalán" (Madrid) i Almirall torna a Barcelona "perdida completamente la esperanza en los hombres que mandaban o suspiraban por mandar".

A Explicacions Almirall passa revista sucinta a la seva labor en pro del fedederalisme tant com autor d'un projecte de Constitució Federal, un altre de la de l'Estat Catalunya, dels seus estudis diversos, com de la pràctica de fomentador i divulgador, i conclou que només ells, el nucli català, és qui manté l'enssenya de la federació incòlume des del 1868 tot definit-se "ayer provincialistas y hoy catalanistas". En parlar-se de la vinguda de Pi i Margall a Barcelona els federals no catalanistes, en terminologia d'Almirall "se mostraron entusiasmados". Les raons per les quals els hi feren costat són exposades clarament:

"El señor Pi se presentaba á nuestros ojos como un verdadero mito. En su libro Las Nacionalidades habia sentado algunas premisas sospechosas, pero no se habia decidido á sacarles todas las consecuencias. En aquel libro asoman la cabeza la anarquia y el comunismo, pero la asoman de una manera verdonzante. En su

carta a los valencianos y en los discursos pronunciados en sus primeras excursiones, la evolución es ya más clara, pero tampoco es decisiva. Esto por parte, nos obligaba a mirar con recelo la venida del señor Pi; pero por otra parte teníamos datos absolutamente contradictorios. Por el resultado de los Congreso Catalanista y de Jurisconsultos me había felicitado con toda espontaneidad; con la misma espontaneidad había celebrado los artículos mas catalanistas que había publicado el Diari. Estos actos contradictorios nos tenían perplejos y solo para aclarar el misterio llegamos a desear su venida. Era el mejor medio para saber si al fin se había puesto a nuestro lado ó si seguía como siempre enfrente de nosotros." (325)

Certament fou el discurs al Circo Equestre "el más demoledor que ha pronunciado durante su peregrinación por las provincias. Cada uno de sus párrafos destruía ó contradecía una de nuestras afirmaciones y para dar más fuerza á sus asertos, no solo aceptó la gefatura que algunos entusiastas le brindaron, sino que se declaró símbolo del federalismo. Desde tan alto tripode excomulgó urbe et orbi á los que como él no entendieran su autonomía y pacto. Desde aquel momento nos declaramos excomulgados, y para evitar que nos arrojara sin misericordia de las filas de su ejército, decidimos intimamente ser nosotros quienes nos separamos y rompíeramos rudamente con tanta intolerancia." En el discurs de Pi i Margall, del 22 de maig i que reproduceix íntegrament el "Diari Català" de l'endemà, es destrueix la fonamentació de la teoria de les nacionalitats que anava incorporant al seu bagatge Almirall. Així Pi no creu en els factors geogràfics -rius i montanyes com a fronteres-, lingüístics, racials, històrics, etc., com a constituents de les nacionalitats i les considera

mutables, limitades en el temps, fins i tot "sense base racional l·l·gica". Almirall creia que Pi i Margall estaria només tres dies a Barcelona i n'hi estigué més de vint, tenia la ruptura premeditada des del 2 de maig, o d'abans, i aquest allargament de Pi i Margall motiva que, per qüestions d'honor, l'haqués de dir més tard, el 26 de maig en l'article En estat normal en lloc de primers de mes com confiava.

Si en la primera carta exposà els precedents i els motius de la ruptura en la segona exposarà les diferències entre el quefe Pi i Margall i el catalanisme dels federals barcelonins. Almirall entèn la federació com l'aliança permanent d'estats sobirans els quals, mitjançant la Constitució, creen l'autoritat a la qual en deleguen part. Això és, a diferència de l'estat unitari centralista, estat simple, l'anomenat estat compost. Per Almirall el federalisme té la base en la història, usos, lleis, llengua, geografia i interessos econòmics de les regions a les quals s'aplica. En conseqüència Almirall vol Corts catalanes, tribunals catalans, govern català, cap Tribunal Suprem "que mirara con desvío nuestro derecho", els furs de la llengua, etc. Pi i Margall, basant-se en l'autonomia i el pacte substitueix els altres criteris que són determinants per Almirall per concloure que és nega, en definitiva, a les nacionalitats, la possibilitat de pactar com, i entre, estats sobirans. Rebat, finalment, la teoria amb la primera de les quatre escales d'autonomia: individual, municipal, provincial i nacional, no és tracta d'un pacte sinó d'un contracte, i no és el de Rousseau sinó el de Proudhon. Què s'hauria de fer dels individus que no vulguessin pactar? Pi i Margall, nega la possibilitat del fet i Almirall la retrau com obstacle teòric que hi ha entre el seu federalisme i el federalisme autònom-pactista de Pi.

En la tercera Carta Almirall critica el sectarisme de Pi i Margall en dirigint-se en els discursos exclusivament als seus correligionaris amb la qual cosa demostrava que havia vingut a refer el partit en lloc de fer propaganda d'uns principis federalistes, també la seva oposició a Figueres que li permeté no només ser gufe sinó símbol del federalisme. atribueix al mimetisme madrileny -un partit submis, obedient i centralitzat la voluntat de Pi i Margall que Almirall creia que era més convenient refer l'esperit racionalista, la repulsa del centralisme abans de formar un típic partit convencional. Rovira i Virgili escriu que l'objectiu d'Almirall era crear la política catalana amb independència de la de Madrid tot formant un gran partit catalanista polític, (326). Mañé i Flaqué retreu la manca d'ús de la llengua catalana en els discursos de Pi i Margall (327), però l'abandó d'Almirall de l'òrbita hispana per anar a raure en les files del catalanisme autònom, (328) serà degut al millor coneixement de la realitat catalana que tenia Almirall davant Pi i Margall. Rovira i Virgili ho sintetiza en el próleg a l'obra de Pi i Margall que aplega escrits catalanistes, a La Qüestió de Catalunya: "Quan, cap allà a l'any 1880 (sic), en Valentí Almirall se separà d'en Pi i Margall, manifestant la seva disconformitat amb les doctrines pactistes, la raó al nostre entendre, la tenia, doctrinalment, teòricament, l'autor de Les Nacionalitats. Rebutiant la teoria del pacte i contraposant el criteri de la naturalesa el de la voluntat en la formació dels Estats, el catalanisme, de l'Almirall encà, ha anat per un fals camí. Mes si en Pi tenia raó en l'aspecte teòric del problema de les nacionalitats, ¿qui pot negar que en l'Almirall hi havia en aquells dies un major esperit català, un sentit més viu de la

realitat catalana? En Pi i Margall era, per damunt de tot, un federalista. L'Almirall, un català." (329) //227/

El Partit Federal no tenia els anys vuitanta un component nacionalista prou fort i no és casual doncs que l'Almirall deixi l'organització. Més que la lectura dels reglaments, freds, un testimoni viu, el de Domènec Martí i Julià ens il·lustra del comportament d'aquest partit. Arran la propera visita de Pi s'organitza la Juventut Federalista la presidència de la qual recau en Martí i Julià. Era un grup radical i nacionalista en els quals destaquen Emili Asensio, Rodríguez Masdeu, etc. Els primers acords que prenen són declarar-se catalanistes, reivindicadors de la llengua catalana coma oficial i a l'ideal catalanista. Vallès i Ribot crida a Martí i Julià i en nom del Comité Municipal li recrimina l'actitud i fins i tot "el fet d'haver decidit usar la llengua catalana com a oficial" (330), la qual cosa no aconsegueix però fer variar el pensament de Martí i Julià, i és també amb l'arribada de Pi i Margall que es produeix una topada "Arribar, per fi, els dia de poder conèixer el nostre gran català tan admirat. Nosaltres, la Junta de Joventut Federalista i companyat dels altre joves, vaig saludalo en català, manifestant-li que ho feia espressement i que ja tindria ocassió, a Barcelona, d'expressar-li lo que era la Juventut Federalista de Catalunya. Ell, en Pi i Margall, va quedar quelcom sorprès: i molt amablement, després de presentar lo els meus companys, va parlar nos una estona, alegant els llargos anys que feia que no era a Catalunya per disculpar-se, diquem-ho així, de la poca facilitat amb que parlava la nostra llengua catalana. Els altres proboms, menys l'Almirall, feren gestos d'impaciència, i aixecant la veu i mudant la conversa, van precuçar que la nostra presentació fou un incident lo més breu possible." (331)

El 23 de juliol "La Publicitat" publica una carta oberta d'Almirall a Pi, datada l'11 de juliol en la qual avançà el contingut de les Explicacions del 29 de juliol i de primers d'agost (332) tot remarcant les profundes diferències de la branca catalanista i la branca "històrica" dels federals a Catalunya.

Aquest 1881 Almirall planeja també altres iniciatives de les quals hem pogut seguir parcialment el rastre. Així una revista setmanal titulada "La Colonia" i l'autorització de la qual se li donà el primer d'abril i, que per les consultes a biblioteques i a premsa de l'època, no arribà a sortir. Joan Givanel ens indica que el permís li fou atorgat pel governador civil el dia 8 d'abril: "creiem que el celebrat polític no va arribar a fer-ne ús no n'havem vist cap exemplar, ni l'esmenten les publicacions d'aquell temps. Probablement volia tenir l'autorització per a publicar un setmanari, cas de què no pogués sortir el "Diari Català" a causa de les denúncies que molt sovint tenia." (333)

També es dona d'alta d'advocat (334) desaparegut ja el "Diari Català" i en el decurs de tot l'any segueix participant en iniciatives de caràcter literari com la de la societat "La Violeta" el gener (335) o de "L'Escut Català" el març. (336).

5.7 El Memorial de Greuges

Des de començar el treball polític el 1868 la presència d'Almirall en l'estructuració política de l'estat a nivell teòric és constant. Unes idees li són comunes: la regeneració d'Espanya, el particularisme, el sistema federal com a metodologia política.

l'ensenyament, com a millora pràctica del poble, etc. Els seus escrits primerencs -Bases para la Constitución Federal de la Nación Española y para la del Estado en Cataluña i Observaciones sobre el modo de plantear la confederación en España (1869), Idea exacta de la Federación. Datos para la organización de la República Federal Española (1870) així ~~com els de l'etapa de maduresa intel·lectual~~, com Lo Catalanisme (1886) i l'Espagne telle qu'elle est (1886) comprenen una intencionalitat ben nitida d'arribar als nuclis del poder real de Madrid, d'ací que bona part de la seva obra estigui en castellà o que fins i tot en l'etapa catalanista el diari "El Estado Catalán" estigui a més d'escrit en castellà, editat a la capital de l'estat. El segon objectiu és transformar la realitat d'opressió de Catalunya mitjançant la defensa dels seus trets identificadors salvats del Decret de Nova Planta i mantinguts durant el XVIII i XIX, la llengua, el dret, el sentiment d'unificació, etc.

La presència, la participació i la vinculació d'Almirall en el Memorial arrenca precisament del "Diari Català", sis anys abans del 1885 i en el moment que el quotidià esdevé una sòlida plataforma de defensa dels interessos financers proteccionistes dels industrials i obrers catalans. Pràcticament a la fi de la vida del diari, el 25 de juny de 1881 podem llegir un significatiu article del seu fundador i director que vincula dos aspectes de gran transcendència en l'evolució del catalanisme polític: l'ideari o substrat patriòtic i els components econòmics de defensa de l'especificitat industrial i comercial de Catalunya. L'article Gran manifestació proteccionista recull assumint-los aquests trets:

"Trista situació de la nostra terra! Victima constant de Madrid i

del centralisme, se troba avui sens cap dels grans elements de què disposen tots los pobles d'Europa, i ara els mateixos que a tal estat l'han portat volen que lluita amb les nacions ben governades que disfruten de tots aquells elements. Madrid no s'accontenta amb fer-nos treballar per a ell, ni en viure de les nostres suors amb l'esquena dreta. Madrid no vol passar ja per haver de pagar més car lo que li ofereixen en les nacions estrangeres. Després que ens té els diners, vol obtenir amb ells més comoditats i productes, fons a truco de que la nació s'enfonsi. Què se n'hi dona a Madrid de la nació si no l'ha considerada mai, sinó com a matèria explotable?". (336a)

Uns paràgrafs abans reproduïx la proclama que afixada als murs de Barcelona convidava el poble a participar en els cinc mitings que simultàneament hom havia preparat, aquesta invitació comença: "Barcelonesos, catalans, espanyols tots:

Vos convidem, a tots, sens distinció de classes, al acte solemne que's prepara, segurs de alcanzar ab la vostra presencia lo concurs necessari."

"Demostrem ab un acte de virilitat que en la activa Barcelona, se dona un dia de treva a las luitas polítiques quan se tracta de la defensa de la protecció y del treball; demostrém que la causa de la protecció interessa igualment al industrial y al obrer, al comerciant y al propietari, al home de lletres y al agricultor; en suma, a tots los elements de la activitat que ansian lo progrés y la independència productora de la patria espanyola."

El proteccionisme es convertí a Catalunya, i hem volgut citar textos del "Diari Català" i no d'obres més conegudes (336b), en una onada gegant que agermanà interessos oposats internament. Als carrers, als tallers, a les fàbriques i a la premsa apareixen

constantment els motius centrals contra una proposta governativa a la qual s'hi oposen diverses instàncies catalanes amb fermesa en defensa del proteccionisme. El mateix 1881, la bibliografia és extensíssima, és publicuen nombrosos treballs, citem-ne, a tall d'exemple, només tres per les implicacions socials que tenen com a recull documental d'iniciatives efectuades:

Manifiesto que dirige al país en general y a los señores Senadores y Diputados a Cortes en particular el Instituto de Fomento del Trabajo Nacional sobre la reforma arancelaria. (Impr. Ramírez)

Manifestación proteccionista celebrada el día 4 de abril de 1881 en el Teatro Principal de Barcelona por iniciativa del Instituto de Fomento del Trabajo nacional. (Imp. Ramírez)

Gran manifestación proteccionista celebrada el día 26 de junio de 1881 en el Circo Ecuestre... bajo iniciativa del Fomento de la Producción Española. (Imp. Manero)

Es el text que hem citat anteriorment del "Diari Català" i que feia referència a una proclama de cinc mitings simultanis, fixem-nos en els oradors pel simbolisme que comporta la justa tria del nom amb la finalitat d'aglutinar tots els sectors ^{representatius} interessats en dels "interessos materials" de Catalunya. Hi ha hagut, doncs, una tria ben meticulosa que avala una preocupació general com podem veure en la il.lustració annexe.

Relació de participants en la presidència dels mitings proteccionistes del 1881

Lloc presentant	Circ Eqüestre	Teatre Bon Retiro	T. Novetats	T. Tívoli	T. Espanyol
remesa	—	V. Almirall "Diari Català"	E. Corominas "El Diluvio"	—	J. Roca i Roca "La Publicid"
obrers	J. Pàmies	J. Nuet	J. Capro	J. Solà	J. Xuriguera
cultura	J. Fiter	E. Vidal/ M. Lasarte	A. Blanch	R. Arabia	—
industrials	P. Bosch	—	—	J. Maluquer	J. M. Torquemada

S'incrementarà l'angle catalanista amb una incidència social major i el mateix "Diari Català" en l'article Catalanisme i proteccionisme ho exposarà clarament:

"Els periòdics de la situació y'ls seus auxiliars segueixen

gastant les forces en la pretensió de separar el catalanisme del proteccionisme.

Per la nostra part hem de declarar que'ns sembla que gastan foses en va. Veritat es que catalanisme no es lo mateix que proteccionisme, puig que lo primer es molt mes lato que el segon; però també es veritat que el proteccionisme es una part interesant del catalanisme. Els catalanistes volem que'l nostre treball y la nostra industria siguin protegits, pero no'ns aconsolan ab una protecció irrisoria, que depen deixi del bon ó mal humor d'un ministre ó de las intrigas polítiques que'ns teixeien continuament a Madrid. Per tal motiu volem alguna cosa mes que reformas econòmicas. Volem que aquestes siguin sólides, y que poguem entrar d'una vegada en el camí del progres i del avenços del siglo, sense tenir de malmetre las nostres forces en defensar-nos continuament contra ls interesos a que la centralizació dona vida". (336c)

D'altra banda ens es ja coneguda la critica d'Almirall al centralisme així com la necessitat de participar, en tant els catalans ~~son~~ ciutatans espanyols, en els destins de l'estat i es doncs comprensible la voluntat de participació:

"S'ha fet de moda entre molts catalans dir que no devem ocupar-nos de la politica que es fa a Madrid, i alguns la compleixen tan al peu de la lletra, que realment no se n'ocupen.

I succeix lo que es natural que succeixi: que cada dia anem pitjor. Què més voldria la gent de Madrid sinó que ningú més que ella s'ocupes de politica?" (...)

"Si entre nosaltres estem dividits, és sols per lo que ens influeix la política madrilenya. Lo dia, doncs, que prescindim

d'aqueixa política, desapareixeran quasi totes les divisions. Fem política catalanista, estrenyem cada dia més lo llaç comú que tenim tots los catalans, o sigui l'amor a la nostra terra i a las nostras cosas, i sense que se n'adonquin, anirem minant los fonaments de la política madrilenya, fins que un dia davant de ses ruinas s'alçará triomfant i alegre l'Espanya regenerada pel provincialisme." (337)

Trobem, aleshores, el geni de l'Almirall intervencionalista, tant en els textos inicials -¡Guerra a Madrid!- com en els de més madurs -Contestación el discurso leído por don Gaspar Núñez de Arce en el Ateneo de Madrid. (1867) on propugna la defensa activa del proteccionisme i és alhora un organitzador nat. Avancem un xic més per entendre l'aliança tàctica entre forces tan disperses en el Memorial. Des de la perspectiva econòmica Almirall es conscient de les necessitats de la indústria catalana a la qual el proteccionisme no significa només un "compàs d'espera" per progressar en el procés qualitatiu de millores tecnològiques. Ja que no es podia combatre, quantitativament, en valors absoluts, amb la poderosa indústria anglesa calia conservar, s'argumentava, l'únic bé preat creat pel poble català d'acord amb el treball, és a dir, el comerç, la indústria.

En un text posterior, ben poc conegut, Almirall explica el funcionament i els objectius d'una entitat dedicada exclusivament al foment de la consciència dels beneficis industrials i comercials de la veïna i enemiga illa britànica. Efectivament el Cobden Club és una entitat anglesa de la qual Almirall en glosa les excel·lències (338) i en valora positivament la seva posició de dinamitzador intel·lectual del funcionament internacional dels intercanvis econòmics anglesos. Per tant Almirall no es tanca en

el reduït camp del manteniment proteccionista, aspirava a una /235/
sòlida posició que possibilités, perquè coneixia a bastament el
món més avançat, això és Estats Units i Europa, el progrés de
Catalunya per què s'endinsés amb força autèntica, no a través de
la borsa, el joc o l'especulació, sinó amb l'enriquiment derivat
de la industrialització arran les noves aportacions tecnològiques
com l'electricitat, el ferrocarril, o bé ideològiques, com
l'evolucionisme, el positivisme i el pragmatisme desterrant la
mística de simples recreacions literàries o l'òptica
petitburguesa del simple enriquiment immediat.

Es doncs dins aquesta complexa situació que cal situar la figura
d'Almirall com a promotor del Memorial quan des del "Diari
Català" planteja un periòdic baluard de crítica del centralisme,
defensor del catalanisme reivindicatiu, no només d'una cultura i
d'una llengua, sinó també inspirador d'un moviment social que
pretén situar el poder financer en el seu punt just de llibertat
econòmica. El "Diari Català" no criticava només els telègrafs
espanyols perquè s'oposaven a l'ús de la llengua catalana mentre
autoritzaven les estrangeres, sinó que intentà de fer comprendre
als lectors que calia fomentar un estalvi català drenat vers el
deute públic estatal, la banca madrilenya o similars, i es
proposà de modernitzar l'agricultura contra la fil·loxera en
ascens, la indústria contra el lliurecanvisme així com els
serveis promovent, per exemple, les assegurances.

Desaparegut quatre anys abans el "Diari Català", és "La
Renaixença" qui el 1885 ocupa l'espai periodístic de comunicació
del món catalanista i si bé ambdues publicacions foren enemigues
declarades, essent la segona encara revista, arran la lluita pel
control del primer Congrés Catalanista (1880) amb el naixement

que farà d'Almirall un nom "suportable", almenys, si no, grat, obligat per les circumstàncies polítiques d'interessada unió als prohoms de "La Renaixença" batejats pel polític federalista com "els sants innocents" el 1881. Vegem com l'únic període on Almirall col·labora a "La Renaixença" és 1885, la data de la unió tàctica pel proteccionisme.

El Memorial significarà el punt àlgid de la popularitat d'Almirall que s'expressarà però amb contundència, l'any següent. No hi ha però tampoc dubte, com hem repetit tantes vegades, que Almirall s'oposà fermament a les forces que significaran el sentit terral, religiós i assenyat del poble català, contraposat al seu esperit urbà, laic i progressista. En no estar articulats ni tenir una existència quantitativa important els seguidors d'aquest ideari seran arraconats per les classes burgeses que optaran decididament per la tradició o sigui els partits dinàstics i per la influència de Mañé, Torras i Bages o Prat de la Riba, els autèntics mentors direccionals d'aquest grup que no essent però homogeni, anirà engruixint majoritàriament, el regionalisme de la Lliga. Mañé amb el seu "regionalisme ben entès", Torras amb un catolicisme convencional amarat de sentiment patri ambiental i Prat de la Riba afegint-hi una aurèola de pragmatisme i respecte a l'ordre establert en la seva concepció més profunda, faran d'Almirall l'home republicà, fracassat el 1873, anti-clerical radical, no pas anti-religiós, fracassat també en no integrar-se amb els càrrecs de l'Ajuntament barceloní arran la revolta del 68 i federal frustrat sense bases ni èxits (Pacte de Tortosa "El Estado Catalán", ruptura amb Pi i Margall el 1881...). Per tant era obvi que sense el concurs de la burgesia i sense plataformes afins al seu ideari de

regeneracionisme i progrés, la seva personalitat política vibrés davant la conjuntura del 1885 tot i que dos anys després es trobés políticament sol i encetés la devallada.

La presència, activa, d'Almirall en el conjunt de les manifestacions polítiques de preparació, desenvolupament i celebració del Memorial, és a dir l'acte de la Llotja, la presentació a Madrid, el dinar al restaurant Martin no és deguda només al seu prestigi, a tot Catalunya, arran la iniciativa del Congrés Catalanista i del "Diari Català" o bé del Centre Català. Del 1879 al 1885 Almirall és sol·licitat arreu el país com a conferenciant, articulista, jurat literari... Només cal repassar la premsa, el "Diari Català" i, després del juny de 1881, "La Renaixensa" per a valorar aquest ressò que malgrat el seu republicanisme, laïcisme i federalisme, significava la conversió al catalanisme polític de nous grupets que fins aleshores eren una mitja dotzena a cada ciutat del país i en aquest anys comencen a ser, encara que en minoria davant altres grups polítics, numèricament més significatius. El maig de 1887 va a Sant Sadurni en un acte contra la falsificació dels vins (339) i el febrer anterior a la sessió inaugural de l'Associació Catalanista de Reus es llegeix un document seu d'adhesió (340). El setembre és jurat, amb A. Guimerà i F. Soler dels certamens del Casino Provensalenc (341) i la llista és ben llarga.

la categoria intel·lectual

Pensem que fou el dinamisme personal, i la seva significació catalanista els factors que feren d'Almirall una peça clau en l'acte del Memorial.

La seva marginació haguera estat un enfrontament divisoriu dins el catalanisme polític, com succeí però el 1887, i alhora un

decantament del catalanisme amb base industrial que s'haguera /238/
abraçat més a l'esperit del catalanisme religiós de Collell
Verdaguer o Torras i Bagues. La presència d'Almirall, i també del
seu gran amic Frederic Soler, la popularitat teatral del qual no
ha d'amagar la seva vinculació amb el catalanisme progressista
del "Diari Català" o el Centre Català és un efecte més que es
veurà en l'amplitud del moviment de l'acte de Llotja. Almirall és
mal vist per nombrosos blocs ben dinàmics en la societat catalana
del XIX com per exemple en l'apartat ideològic per un Quintana,
un Sol, un Roca i Roca, un Mañé i Flaquer i també en àmbits
financiers, industrials, terratinents que, malgrat ser també
Almirall hisendat, hereu de comerços i noble, no el veien de cap
manera com un representat seu que defensés els seus interessos
sinó com un "radical" desclassat de l'opció de classe
majoritària al sector burgès.

A "La Veu del Montserrat" el qui serà canonge famós Jaume
Collell, publicà costat per costat, una defensa del
proteccionisme, (Meeting proteccionista) i un atac a Almirall i el
"Diari Català" amb el formidable títol Los enemichés de Catalunya.
El catalanisme que propugna Almirall, diu Collell, és un
catalanisme fals i traïdor, bastard i artificial, no
representatiu de les veritables i pures essències d'una
catalanitat ideal. en aquest aspecte la lectura del "Setmanari
popular de Catalunya" és prou explícita de l'atac de Collell a
Almirall en el decurs de la seva vida pública. (342)

Des de Madrid igualment hom combat el que representa la doble
iniciativa del catalanisme polític i del proteccionisme econòmic
que, per la capital, es contemplen sigui el 1881 o el 1885, com
un tot global. L'article "El catalanisme proteccionista-

separatista es prou eloquent per mostrar la que era jogada a la catalana;

"Remedio contraproducente res refereix a la suspensió el 1875 de la reforma aranzelària del 1869- que se obstina en sostener, a costa de perjudicar a todas las industrias y a todos los demás consumidores de la nación. Cuantos intereses lastimados por unos pocos fabricantes y operarios catalanes han encontrado una vigorosa defensa en el espíritu liberal del país; y aquellos fabricantes y aquellos operarios, ligados entre sí por el principio común que informa el proteccionismo y el socialismo, halagados los primeros por la idea de una autonomía provincial que aseguraría su raciquismo, y los otros por la idea federal que se combina con las doctrinas internacionalistas, han llegado a soñar con una Cataluña independiente: Estado minúsculo, que no podría existir si mantuviera aduanas en sus puertos y fronteras, y que en caso, sólo podría vivir con la libertad de comercio más radical y absoluta." (343)

A desgrat, doncs, d'aquestes oposicions, la de Collell, la del centralisme madrileny oposat al proteccionisme catalanista, la influència d'Almirall dins el Memorial, és remarcable com han destacat tots qui s'ha ocupat o bé de la vida -Font, Roca, Rovira i Virgili...- de l'obra -Solé Tura, Jutglar...- o del mateix Memorial -Joaquín de Camps i Arboix, González Casanova, etc. (344)-. Sigui com sigui gràcies a Almirall el text que es presenta al rei és un document clar sobre la situació catalana i malgrat que no va signat per Almirall, la seva empremta, tret de la part econòmica, la tercera, atribuïda a Ramon Torrelló, és clara. Només cal fer una lectura acurada del Memorial de Lo Catalanisme per copsar l'extensió d'aquesta similitud gairabé mimètica tant a

materia terminològica és usada bastament: "Quèria Dros que
nuestra trabajada nación queda regenerarse por el
particularismo", etc.

La simple lectura dels índexs de la primera, segona i quarta part
del Memorial amb els de la primera i segona de Lo Catalanisme,
escrita l'any següent, ho avala la manca d'una edició crítica
de l'original editat només el 1885, dos cops, o de documents
d'arxius, tant de l'Almirall com de la Comissió organitzadora fa
que sigui difícil de fer la relació entre Almirall i el Memorial
tot i la seguretat absoluta en la seva confecció. Disposem només
dels documents periodístics i les memòries dels protagonistes
però tot i que el Centre Català de Valentí Almirall convoca la
reunió inicial de l'onze de gener de 1885 en
què participen dotzenes d'entitats ben potents econòmicament i
representatives ideològicament som prudents en considerar a
Almirall com l'organitzador principal del Memorial tot i ser-ne
l'autor material del text.

Es nomenat redactor-ponent, i per tant escriu el text amb
l'excepció de la part econòmica feta pel conservador Ramón
Torelló i Borràs del Fomento de la Producción Nacional, Almirall
tingué també una destacada participació en la comissió tant en la
reunió de Llotja com en la regia audiència del deu de març: és un
dels catorce comissionats a Madrid i un dels tres amb Eusebi
Güell i Maria Maspons, que pronuncia un discurs de gràcies en
l'acte del restaurant Martin del 29 de març. Tant el text del
Memorial, com el discurs de Maspons al rei Alfons XII (345) o els
discursos del restaurant (346) són un exponent no només de la
qüestió proteccionista sinó també de la lingüística, la jurídica,

d'estructurar diferentment l'estat. Com hi diu Maspons al Rei:

"... deseamos, Señor, que en España se imolante un sistema regional adecuado á las condiciones de ella y parecido a alguno de los que se siguen en los gloriosísimos imperios de Austria-Hungria y Alemania, en el Reino Unido de la Gran Bretaña, sistema ya seguido en España en los días de nuestra grandeza". (347)

Almirall, també, malgrat declarar-se "republicà convensut" aposta pel programatisme "per la regeneració de Catalunya" i és interromput pels aplaudiments a l'acte final de Barcelona onze cops mentre que Eusebi Güell es aplaudit vuit vegades i dotze Maspons i Labrós. Tot plegat fa de l'autor del text del Memorial un símbol de la voluntat representada en l'acter de Llotja.

S'ha definit el Memorial com el primer acte polític del catalanisme però caldria estudiar més aproximadament aquests anys ja que entre d'altres materials trobem l'exposició dirigida a les Corts, a l'Excm. Sr. President del Consell de Ministres i a la Comissió de Còdics, llegida en la sessió de clausura del Congrés Catalanista que tingué lloc ahir, segons llegim a "Lo Catalanista", núm. 30 del 15 de novembre de 1880, on hi podem trobar un clar precedent, formal i de continguts, de la Memoria en defensa de los intereses morales y materiales de Cataluña... També hi haqué una destacada presència i participació d'Almirall en el Congrés de Jurisconsults de 1881 davant la unificació legal del Reial Decret del 2 de febrer de 1880 que és una altra intervenció pública a Madrid del catalanisme polític... i això sense comptar les iniciatives ^{d'entitats} estrictament individuals, com la de l'Associació d'Excursions Catalana sobre el dret català, del 28 de gener de 1881 (348) o la Diputació de Barcelona del 24 de

gener de 1885 (349) sobre el projecte "modus vivendi" amb Anglaterra, etc.

Com ha remarcat la historiografia convencional i la més recent el Memorial és "el resum més complet del que durant anys ha estat el catecisme catalanista" (350) però com totes les grans afirmacions és discutible i susceptible de matisacions, si afegíssim, però, que fou l'acte públic més important a Madrid de presentació del catalanisme polític, o bé l'acció més popular a Catalunya amb referència al catalanisme, no hi ha dubte que ho podríem subscriure perfectament. L'empremta d'Almirall atorga al text uns continguts d'alçada teòrica que caracteritzen al Memorial com una sistemàtica exposició doctrinal on s'encarnen no només les aspiracions de caràcter econòmic -el modus vivendi per exemple amb Anglaterra - o jurídic - les bases del Codi Civil- sinó també les de caràcter cultural -discriminació de la llengua catalana- o bé les especialment polítiques o bé, segons llegim al mateix document:

"¿Como salir de tal estado? Sólo hay un camino justo y conveniente á un tiempo. El que se desprende de todas las páginas de esta Memoria: abandonar la vía de la absorción y entrar de lleno en la de la verdadera libertad. Dejar de aspirar á la uniformidad, para procurar la armonía de la igualdad con la variedad, ó sea la perfecta Unión entre las varias regiones españolas." (351)

S'ha escrit sobre les mútues concessions ideològiques que es feren homes tan oposats com els qui formaven la Comissió Redactora o bé la Comissió de Lliurament. Guimerà per exemple, com assenyala el seu biògraf Josep Miracle, encarna posicions hostils a Almirall o

també Maspons, Rellán, Permanyer amb política també però
 aci cal fer una anàlisi del Centre Català que és una primera
 etapa de cohesió de sectors diversos fins el 1887 arran el
 trencament amb el punt àlgid de màxima unió el 1885 quan convoca
 les anomenades forces vives del país per la construcció del que
 ara coneixem com un "plataforma unitària" o, més gràficament,
 com un moviment de pressió arran el Memorial.

Gràcies al Memorial, i tot i el seu fracàs tàctic en morir mesos
 després Alfonso XII i en mantenir-se la ideologia centralista de
 per exemple un Romero Robledo, el catalanisme tindrà una
 presència pública al panorama estatal per l'acumulació de grups,
 la vertebració d'interessos a defensar i la successió d'etapes
 diverses. Així, en la mateixa línia, tres anys més tard la Lliga
 farà el Missatge a Maria Cristina d'Habsburg-Lorena (1898) o bé
 el de diverses entitats al rei dels hel·lens Jordi I (1898), etc.
 "La Renaixença" s'endinsà en la publicació d'articles plenament
 polítics on tot matissant la postura no separatista però sí
 particularista atacà plenament les formacions polítiques
 dinàstiques, centralistes, i propugnà l'allunyament definitiu del
 suport català a Cánovas, Sagasta, Castelar... i fins i tot de
 Balaquer o Rius i Taulet! per acabar taxativament: "Que triin tots
 els catalans d'una vegada, sapiquem amb quins amics comptem, que
 escolleixin, o Madrid o Catalunya." (352) Es propugna, doncs,
 l'unió política dels catalans en agrupacions catalanes (353) i
 noves formulacions polítiques ocuparan anys després un espai
 monopolitzat fins el moment pels partits dinàstics.

Almirall, com en altres avinenteses de la seva vida pública,
 haurà convergit conjuntament amb nous sectors que li són hostils,
 però la distància ideològica que els separa impossibilitarà de

forjar que serà el més enllaç de l'estreta consuntura /244/
d'instrumentalització mútua i per tant puntual i prou. Si el
teatre pitarrí, la cançó claveriana, la premsa satírica de Roca
i López, el moviment ateneístic, la historiografia romàntica o la
poesia lírica introdueixen al sector cultural i popular en el
catalanisme polític de periodistes i advocats, el Memorial,
finalment, possibilitarà que determinats grups burgesos o
menestrals observin camins nous al matrimoni forçat entre els
poders centrals de la Restauració i Catalunya que començarà a fer
aigües.

El Memorial, adreçat al rei a l'estil dels greuges de les
antiques corts catalanes, s'aplica en virtut de la constitució
del 1876 segons el dret de petició. És un document ben treballat i
articulat on s'exposen no només les reivindicacions econòmiques
(proteccionistes) sinó també les culturals (lingüístiques) i
polítiques (dret civil, articulació de Catalunya dins l'Estat).
Almirall, com a promotor tant del Centre Català com de la
redacció del Memorial és conscient que cal avançar en una
lentitud per a ell exasperant: la burgesia només vol aspectes
econòmics concrets; són els anys que la banca neix a Catalunya i
el ferrocarril pren embranzida, que la borsa és el joc nacional,
l'oligarquia impera en la vida econòmica i la polèmica entre el
vi andalús, el blat castellà i els teixits catalans es bellugan
amb els aranzels, els escalatges mínims i màxims, els acords pel
vi entre França i Anglaterra i el tracte del *modus vivendi* amb
Anglaterra com a "nación más favorecida". Aquests eren el nusos
de la qüestió. Com ha indicat Boria de Riquer (354) la burgesia
catalana no arribava a dominar el seu país (carlisme,
obrerisme...) i per tant no pot ser element conductor del nou
Estat liberal espanyol. A l'inrevés, el necessitarà fort, per la

por a la revolució social mentre satisfaci les seves reivindicacions econòmiques.

Els conservadors catalans no són catalanistes polítics per vocació sino per interesos econòmics però Manuel Girona, Planas i Casals o Bosch i Labrés, i els liberals Teodor Baró, Víctor Balaguer s'oposen als conservadors i liberals espanyols encapçalats per Romero Robledo, l'enemic madrileny d'Almirall. Aquesta confluència entre republicans i, diquem-ne, dinàstics és estrictament tàctica i oportunista: conjuntural és la paraula. Tal com expressà el llibre Lo Catalanisme és obvi que el document d'Almirall, és a dir el Memorial no és compartit per les classes burgeses catalanes en la seva totalitat. Domina l'aspecte de lluita conjunta pel proteccionisme que els industrials catalans veuen clar mentre els representants dels partits dinàstics han d'entendre'l i acceptar-lo per llur adscripció geogràfica, econòmica, etc. mentre en la vehiculació ideològica, en el to catalanista del Memorial n'han de discrepar, en silenci, en virtut de l'objectiu ^{comú} a assolir.

La figura d'Almirall no tenia, en aquests sectors la popularitat que en els ambients culturals o intel.lectuals progressistes era forta. Quan el Memorial és rebut hostilment a Madrid tot i l'acolliment displicent, fins i tot comprensiu diu Comalada (355) del monarca a punt de morir, a Catalunya servi per guanyar posicions a tots els qui intervingueren en la gran reunió de presentació del 22 de febrer a la sala d'espectacles d'El Buen Retiro. Els catalanistes incrementaren la seva influència tot reconvertint-se les posicions: Almirall quedarà en minoria mentre es congriarà l'aliança entre els sectors dels catalanisme conservador i els industrials o terratinents més sensibles a

l'intervencionisme i activisme de Catalunya. La conseqüència serà la pèrdua de confiança en els representants dels partits dinàstics com a elements polítics vàlids, corretges de transmissió fallides, que defensin els interessos dels grups industrials que teòricament els havien de donar suport. Lògicament la suplantació de partits, creixement de la Lliga, serà la conseqüència a mig termini com a destil·lació pràctica del regeneracionisme d'Almirall.

5.8 Moment àlgid d'Almirall, l'obra política de 1886: Lo Catalanisme. L'Espagne telle qu'elle est i Contestación al discurso de Núñez de Arce.

El 1886 Valentí Almirall es ja una personalitat madura. Té 45 anys i si bé Lo Catalanisme. Motius que'l ligitiman. Fonaments científics y solucions practicas és la seva obra més coneguda però ni de bon troç és la més important. Almirall és autor, com hem vist, de nombrosos estudis i reflexions que no han tingut la bona sort de les reedicions i acolliment de Lo Catalanisme. Són però documents crítics i valuosos no només per a conèixer amb profunditat el seu pensament sinó també per a capbussar-nos en els orígens de la ^{formació} catalanisme polític que tant deu a Almirall.

Aquest any 1886 és força dens, comença per Almirall el mes de febrer amb la redacció de Lo Catalanisme per a presentar-lo en els Jocs Florals de maig, en aquest mateix mes llegeix el discurs dels Jocs Florals, i'agost els articles a "El Progreso", l'octubre el discurs de Lo Cobden Club, el novembre el pròleg a Nits de Lluna i la Contestación a Nuñez de Arce amb els viatges a

Suïssa i el País Basc, els dos llibres sobre l'estructuració
estatal de Suïssa i Nordàmerica i la labor quotidiana d'advocat
(356) i polític en l'oposició.

Almirall és íntim amic de F. Soler, el popular Pitarra,
frequentaven les tertúlies literàries, a la famosa rebotiga del
carrer Escudillers li naixerà una preocupació lingüística per
l'ús social de la llengua catalana apropiada al poble però amb
correcció com hem vist en el "Diari Català" la preocupació
bàsica, amb un precedent claríssim de F. Fabra, és aquesta
correcció lligada al lema "el català que ara es parla" allunyant
de l'arçaitzant i tancat llenguatge jocfloral, a Soler li
dedicà un llarg article al "Diari Català" on el qualifica
d'eminent escriptor (357) i finalment, en la serie Clavé-Soler-
Balaguer li reconeix els mèrits de ser el patriarca del teatre
català (358). En la primera de les cartes a l'eminent escriptor
S. -F. Soler-, Almirall ja és conscient de la dificultat de la
labor, escriu el 1879:

"L'empresa és llarga, sabeu per què? Perquè tots plegats estem
encara subjectes a influències estranyes al nostre caràcter,
perquè no som prou catalans. No, ni són prou catalans los que es
figuren que lo nostre renaixement ha de concretar-se a escriure
quatre versos sobre llocs comuns en català, ni ho són prou los
que en un moment d'expansió crequeren que havia ja arribat l'hora
de reclamar l'autonomia de Catalunya." (359)

En la darrera carta, la sisena, Almirall ja proposa, i el text
recorden és del 1879, l'intervencionisme:

"...amb la vista fixa en lo porvenir i en lo progrés. Si estimen
Catalunya, hem de voler-la rica, felici... Però per aconseguir

tals resultats los catalanistes en general i les associacions en particular han de mostrar-se vicis i deixar de cacó la por que tenen per la política. Jo ho diguérem i ho repetirem: lo qui vol influir en la cosa pública ha de ser polític, puix que sols per medi de la política se modifica l'estat d'una comarca... puix que l'aspiració que ha de tenir lo catalanisme és ben clara i ben concreta: la de fer néixer lo gran partit provincialista." (360)

En aquest moments a Catalunya dominada pels partits dinàstics són prohibits els republicans federals. En 1886 el terreny ideològic ha estat prou abonat, entre d'altres, pel mateix Almirall, perquè prenqui cos l'opció de vincular-se en política per transformar, per incidir en la vida de nació, de la comarca que en diu ell.

Almirall al seu amic íntim, Soler, amb qui en començar la seva vida pública i política, amb els primers llibres de les catades i la Revolució del 1868, anaven de bracet: li confesa l'ideal de la seva vida que, ric i solter, no eren els diners ni la família sino el treball polític:

"Junts vam entrar en l'atribulada vida pública l'any 1868, quan la caiguda de institucions seculares nos va fer creure que podia comensar una nova era pera la nostra estimada Catalunya, y junts hem experimentat los mateixos desencanyos, que per fortuna dels tres -el tercer és el dibuixant Pellicer autor de les il.lustracions del llibre- á cap nos han produhit desilusió ni cansament, sino que han trempat més y més la nostra constancia. Junts vam creure que la idea federativa era la fórmula definitiva de unió de la mal girbada nacionalitat espanyola, y junts vam haver de concencerns, de que'ls vicis que concavan als que d'ella van fer-se los campeons, foran lo més gros obstacle que s'oposaria á que poqués implantarse. Junts nos trovem avuy dins

del particularisme regionalista, un rai d'esperansa que queda a la nostra pobre patria, y segur estich de que... junts nos trovariam també en la nova idea que surtiria, ab tal de que fos filla de la llibertat, impulsadora del progrés y favorable a la regeneració de Catalunya." (361)

Almirall es declara partidari de la intervenció activa en política, i l'home que forja els dos Congressos Catalanistes i el Centre Català veu clar que convé una pressió del particularisme regionalista; del catalanisme, en la construcció d'organitzacions. Es l'exemple també del Cobden Club de Londres que és constituït com un grup d'influència, edita llibres defensant el lliure-canvisme, etc. i el que propugna amb el Discurs llegit en la Sessió inaugural del treball del any lo dia 16 d'octubre de 1880. (362) on exposà la potència d'aquestes organitzacions que arriben a mobilitzar a mil persones distribuint nou milions d'impressos, a editar milers de títols amb tiratges fins i tot de cinquanta mil exemplars i els resultats que obtenen són la influència ideològica en l'economia nacional. Lamenta la feblesa de Catalunya i la supeditació a la rassa dominat de la península que ha envellit prematurament amb la qual cosa la solució del nostre problema econòmic és de difícil solució. Compaginar els objectius industrials de Catalunya i els agraris de Castellà és resolen, escriu Almirall, contra nosaltres. En no tenir el poder però argumenta:

"Un sol n'hi ha (de camí). Lo de feros forts dintre de casa nostra. La rassa que nos domina, res nos otorgarà mentres nos cregui débils; lo dia que'ns vegi forts y decidits, entrarà en tractes. Si seguim, com fins ara, format part en son loch de partits y de habilitats cortesanes, si no oposem a sa orgia de

negacions, idees positives ben madurades, no cal que esperem res més que lo que nos ha donat fins ara en aquestos darrers temps: vergonya i miseria. La idea nova del regionalisme nos obra camins nous. Agrupemnos per tots als voltant de la bandera catalana; propaguem per tots los medis lo particularisme, que ha de ser la nostra força; posem-nos d'acort en lo essencial, disposats sempre a tranzigir en lo accidental. Y al punt meteix que logem que'ns respectin, la victòria estarà assegurada." (363)

Una victòria no per la separació, per la independència, sinó per parlar "com a germans, encara que no bessons", per a protegir-nos i auxiliar-nos mutuament. Es clar, dins el federalisme d'igual a igual. L'estructuració d'unes relacions en les quals la igualtat fos tret característic i respectuós alhora amb la renovació, la regeneració amb un llenguatge precedesor de J. Costa, que aportés, en definitiva, l'eliminació de la immoralitat de les relacions dins l'estat.

Per Almirall la qüestió catalana s'arranjarà sempre des d'una transformació de l'estat. A l'article, dins El Libro del Ciudadano (364) on demòcrates com Pi i Margall, Gonçal Serraclara, Joan Tutau, J.M. Vallès i Ribot, A. Feliu i Codina, etc exposen les seves concepcions específiques, Almirall enfoca La immoralidad en España des d'una òptica positiva de possibilitat de canvi mitjançant el millorament moral personal. Apella al sentit, en definitiva, protestant i europeu, del treball i no l'especulació, el joc, el favoritisme, etc. com a components del progrés econòmic. Més a fons elabora aquesta idea en la sèrie d'articles que recull la famosa publicació francesa "Revue du Monde Latin" (365) i que aplegà, en successives edicions (366) en traducció de

Cels Gomis al castellà i Alexandre Flana al català respectivament. Efectivament L'Espagne telle qu'elle est centrada en l'Espanya de la Restauració oblidada ja els anhels i les il·lusions del 1868 i recull les frustracions dobles del 1873, fracàs de la primera República i desaparició de l'etapa madrilenya d'"El Estado Catalán". (367)

L'assaig consta de setze capítols on Almirall, en forma de viatger que penetra en el territori, copsa les diferències geogràfiques i de caràcter dels diversos grups majoritaris de l'estat. Fa una llarga parada a la capital de l'estat fixant-se en els polítics, els partits, el règim parlamentari i tot seguit esbossa sectorialment l'anàlisi de l'exèrcit, l'administració pública, la vida urbana i rural, la vida material així com la intel·lectual i moral.

La crítica és dura, cruel, sarcàstica i no deixa res en el tinter: l'increment del deute públic, (primer país del món pel valor de la mateixa) l'ample de via ferroviària, (estalvi segons els militars, d'una invasió) la dominació del capital estranger, (totes les mines estan en mans de societats amb la propietat no espanyola). Almirall vol que els parlamentaris i polítics cobrin per evitar les corrupcions i influències, pensa que cal amb urgència una renovació de l'ensenyament. L'analfabetisme és majoritari i sense la seva extinció l'endarriment ^{ve} serà el pare de tots els vicis nacionals. Apunta, com sempre, aspectes polítics:

"Los politicos centralistas han sabido explotar muy bien en su provecho este sentimiento de odio al absolutismo. Y así, cualquier idea, cualquier elemento que les estorbe o les contrarie en sus planes, es automáticamente tachado de

maquinación carlista. En sus discursos hacen un elogio del /252/
parlamentarismo que, según ellos, va a procurarnos la felicidad y
a librarnos para siempre del absolutismo. En nombre de la
libertad, y a veces -según esté o no de moda- la palabra- en
nombre de la democracia, nos han despojado de nuestras libertades
y de todos los derechos realmente democráticos que algunas
regiones habían logrado conservar. (368)

En ser un assaig publicat en francès ha d'explicar que és tota
una terminologia típica de l'Espanya de pandereta: el
"chanchullo", el "pronunciamiento", la llei de fugues i
l'esclavitud a Cuba, amb jornades de vint hores diàries i l'ús
normal del fuet com a eina de treure la son, la ressurrecció dels
morts per les eleccions, la "partida de la porra" com a apèndix
de la política governamental, les urnes de doble fons, el
cunerisme, el bandidatge, el caciquisme, repassa les figures
arquetípiques de la literatura castellana: Don Quijote i Don Juan
Tenorio, el fanatisme religiós i l'especulació borsística, en
conjunt un fris àcid i amarg com només l'esperit analític
d'Almirall podia observar.

"Ya hemos dicho, y creemos haberlo probado, que nuestra nación,
desgraciadamente, es una nación decrepita. Ahora bien, los seres
decrepitos no suelen distinguirse por el vigor de sus
lucubraciones. Resulta pues casi normal que nuestra vida
científica sea no ya pobre, sino miserable. Sobre nuestra
inteligencia pesa cierta debilidad crónica, lo que la incapacita
para las grandes concepciones. Prueba evidente de esto es el
hecho de que, aunque España sea el país de los abogados y de los
teólogos por antonomasia, no ha producido en nuestros días ni una
sola obra importante de derecho ni de teología. Por ello nuestras

(369)

La conclusió que n'extrau és que en ser un estat compost i no uniforme on predomina, per la influència musulmana, el caràcter somiador davant el caràcter positivista del grup dominat, pot guarir-se la malaltia però abans de la medicació s'han d'estudiar els símptomes i els afectes. No podem perdre tota l'esperança, diu Almirall, però només un sotrac pot remoure els fonaments i encertar l'harmonia per a dur l'estat a una vida política i social diferent mitjançant la destrucció del fals parlamentarisme, la destrucció de la uniformitat i l'autoritarisme i la destrucció de la preponderància i domini del grup centre-meridional compartint el poder amb el grup pirenaic.

La crítica, el mateix 1886, sobre Espanya tal qual es n'elogia o en critica la seva aparició, a més del contingut, atès que un sector considera que la "roba bruta" cal netejar-la dins casa i l'altra sector opina que era necessària i urgent la revisió. La revista "La España Regional" opina que si bé la descripció d'Almirall és exacte, també és superficial:

"El cuadro del Sr. Almirall (...) no presenta más que la corteza de la vida española, pues en el fondo de ella subsiste y florece la vida familiar, con tanta robustez, que su virtud es bastante para repeler la canorena de esa capa social que la envuelve, y que el Sr. Almirall describe con destreza suma".

"... juzgamos nosotros que el cuadro del Sr. Almirall con ser verdadero primá facie, no es comprensivo de la España en lo fundamental, y por lo mismo confiamos que si se lograra cambiar esa corteza que la cubre, según intenta el regionalismo, la parte

mas sana e interna de nuestra España, la envolvera con un ropaje nuevo, sanificándola y embelleciéndola por obra y gracia de esa antigua virtud generativa, que todavía alienta todos los senos de la patria española". (370) /254/

Carrera i Pujal afirma que aquest estudi amb la Memòria del 1885 i els articles a "La Renaixença" són pràcticament tot el volum Lo Catalanisme, i que aquest tingué "excesiva" importància pel relleu que li atorgaren J. Roca i Roca, J. Mañé i Flaquer, etc. (371) i referint-se a Espanya... opina:

"...con él se propuso dar a conocer al país sin engaños y destruir las leyendas falsas, los prejuicios y las inexactitudes. Desde luego la pintura no podía dejar de ser de tonos oscuros y según su criterio para curar los males de España faltaba una fuerte sacudida, destruir el falso parlamentarismo, barrer las camarillas y los bandos, quitar el uniformismo y el autoritarismo centralizado que anulaba todo lo de carácter histórico, y sustituirlo por una organización que estuviera basada en un verdadero sistema representativo". (372)

La perspectiva ideològica d'Espanya tal como es va adreçada a analitzar l'estat des de dins però l'articulació ideal l'exposa a la Confederación Suiza y la Unión Americana. Estudio político comparativo (373) i per divulgar dos sistemes, el federal i el confederal, per estudiar un experiment de laboratori, el cas suís, i un experiment a gran escala, el cas americà, Almirall afirma que gràcies al sentit positivista, ambdós països avancen, i són capdavanters del progrés. Aquest llarg estudi té diversos precedents com les sèries d'articles publicats al "Diari Català" (374) o la descripció de la festa suïssa (1883) a la qual assistí i de la que publicà les seves impressions a "El Diluvio" i

posteriorment en un opuscle. (375)

A més de Lo Catalanisme, la seva darrera obra d'aquest 1886, ple d'activitat editorial, és la polèmica Contestación al discurs de Gaspar Nuñez de Arce, poeta i polític que fou governador civil de Barcelona. Aquesta obra sintetitza les aspiracions del catalanisme i coincideix amb la també resposta que adreça Mañé i Flaquer a l'esmentat Nuñez de Arce, España tal como es i la Contestación són dos al·legats contra una forma d'entendre Espanya ben difícils de compaginar quan Nuñez referint-se a Almirall l'acusa d'escriure monstruositats, que el regionalisme és el deliri més confús dels qui poden sortir d'un cervell humà malalt, aquest respon, serenament, amb una argumentació lògica acusant Madrid de fer el buit al debat regionalista remembrant quan l'any anterior duent el Memorial de Greuges al rei cap diari entrà a fons en el programa i en canvi glossaren els incidents produïts. Escriu sobre les reivindicacions lingüístiques exigint la co-oficialitat de la llengua catalana essent com és una llengua nacional. Conclou que quan Catalunya raona, exposa, argumenta, explica, Castella, hegemònicament, utilitza l'irritant camí de la imposició.

Nuñez de Arce utilitza end el seu discurs a l'Ateneu L'Espagne telle qu'elle est, Lo Catalanisme i el Memorial de Greuges per cantar les excel·lències del predomini castellà amb la típica retòrica decimonònica. Almirall pot lluir-se amb la seva formació científica explicant argumentacions, citant fets i destruint fal·làcies; posa l'exemple fraternal d'una comunitat de veïns, cadascú a casa seva i vetllat col·lectivament per la propietat comuna amb l'interès mutu i els lligams de veïnatge i acaba:

"Después de lo dicho podrá nadie sostener que seamos hoy por hoy /256//
separatistas?—Creo que no, y por mi parte es diré que no lo soy,
no por ese patriotismo español, que hace a todas horas rugir el
león, y al más leve pretexto evoca las sombras de Guzman y de
Pelayo, ni por nada que se parezca a esto. No lo soy, porque creo
que el sistema particularista es por su propia naturaleza
armonizador, y que él es el único que puede unir grandes
agrupaciones de hombres, como ha unido casi todo el Continente
norteamericano" (376)

Núñez de Arce va detectar que, en el fons, España tal como es era
un assaig moral i el Memorial unes reivindicacions que,
satisfetes materialment, ja no tenien la força d'una
col·lectivitat. Amb Lo Catalanisme es troba però una reflexió
que, en molts aspectes, és difícil de rebatre i que, d'una forma
coherent i àmplia, —altres com Roca i Farreres, Mañé i Flaquer,
etc.—havien pres la forma d'article periodístic, es mostra segura
d'ella mateixa essent un llibre acabat. Hi dedicà la conferència
d'obertura de l'Ateneu Científic i Literari de Madrid (377) per
combatre'l intel·lectualment, però les posicions eren
antagòniques.

La Contestación... naturalment havia d'interessar molt a Almirall
(378). Es la resposta de Madrid al seu postulat de renovació -
Espanya...- i d'integració -Memòria..., Lo Catalanisme- i enceta
les 67 pàgines de resposta, una extensió similar a les 54 del
text de Núñez de Arce, tot indicant que poc hi ha per discutir i
molt per disputar (379) i el mòbil que l'anima no és analitzar
conjuntament, veu les posicions antagòniques, sino projectar el
regionalisme arreu l'estat: "plantear el problema particularista
regionalista, no sólo ante las provincias - principalmente

interesadas, sino tambien ante aquellas otras, vivas, directores /257/
(de periodics) se habian dado la consigna de hacer el vacio a
nuestro alrededor, por medio de su silencio absoluto." (380)

Aquesta obra és una excepció lingüística en la trajectòria en
llengua catalana dins d'Almirall. Des del 1878 amb *Escritos
Catalanistas* la seva producció serà, en els temes ideològics del
particularisme, només en català i si escriu en castellà és per la
difusió que vol donar fora Catalunya a la resposta a Núñez de
Arce, on li diu:

"Antes de entrar en el fondo de mi contestación, debo decir
algo más todavía. Escribo en una lengua que no es la mia nativa,
y en ella debo contender con vos, á quien vuestros compatriotas
colocan, sinó en la misma cúspide del Parnaso castellano... Y no
sólo no es mi lengua nativa (sino que) ...la empleo con
repugnancia por la razón de que nos es impuesta. (...) Reconozed
nuestro derecho: declarad, como es justo, que todas las lenguas
vivas de la parte española de la Península son igualmente
nacionales: proclamad la co-oficialidad de la catalana." (381)

L'acusa d'utilitzar, en tant que exponent des del cor de Castellà
de les tesis castellanistes, de la força com a forma
indiscriminada d'actuació, Núñez de Arce argumenta una posició
natural per explicar el predomini castellà, (382) Almirall li
respon, posant el recent exemple de Reus on s'intimida als
mestres a no deixar de seguir usant el castellà a l'ensenyament,
amb la demostració de la força, de la imposició, amb la intenció
de seguir "destruyendo todo lo que no tenga el sello de las
regiones dominantes". (383)

Almirall recusa la simple descentralització administrativa i quan

Núñez de Arce, retrou que Catalunya, igual que si res an disbarat, vol disposar de Corts, poder executiu, Còdis, Administració... propis, li respon que efectivament, això es vol i li demana arguments per a rebatre-ho, no una simple condemna formal sense consideracions.

"Nosotros aspiramos, si a Cataluña sea un organismo soberano, que se hallaria siempre dispuesto a limitar su soberania, no a abdicar de ella, si las demás Regiones peninsulares, organismos soberanos también, aceptasen la unión que les ofreceríamos, y que sentiríamos en el alma rechazasen: de cual unión podría ser órgano representativo, así una especie de Consejo anfictionico: como una Dieta, cual la de los Cantones suizos antes de 1848; como un Consejo Federal, (Bundesrath), y una Dieta del Imperio (Reichtag), cual en Alemania: como delegaciones de las legislaturas de cada uno de los Estados, cual en Austria-Hungria; como una Asamblea formada por dos cuerpos, representando cada uno de las dos partes en que se dividen la soberania en los Estados Unidos y en Suiza desde 1848... Por una cualquiera de estas soluciones trabajamos, sin perjuicio de que, cada uno de nosotros tenga sus preferencias por una determinada." (384)

A la desconfianza dels catalans li contesta amb la dels madrilenys posant l'exemple de l'any anterior quan havia hagut de fer de cicerone ell, un no madrileny, a la comissió de notables de Memorial, quan van menjar sols cada dia a la mateixa fonda, quan cap escriptor madrileny anà a saludar els seus col·legues catalans. Destruïeix també el valor numèric com a fonament ideològic, -seria en tot cas, un argument de força, i a més de posar l'exemple suís on l'italià és minoritari però té tants -els mateixos- drets que l'alemany, explica que el mateix dia

d'escriure aquestes línies rep documents oficials d'Estats Units en francès, de l'estat de Louisiana.

Després de fer un repàs a diversos aspectes de l'Administració de l'Estat, com la de la justícia detentada a Catalunya per funcionaris forasters que ni coneixen costums, tradicions, mode de ser, etc. pels polítics que siguin del color que siguin tenen l'unitarisme com a denominador comú, acaba, essent la resposta més llarga que el discurs, reiterant la voluntat no separatista però, a l'igual com exposa a Lo Catalanisme que potser, cas que els castellans sequeixin sords a queixes i reclamacions, acceptaria "resolucion tan extrema, la aceptaré con decisió, si, pero con duelo en el corazón y llanto en los ojos" (385).

La publicació catalanista que dirigeix N. Roca i Ferreres, és a dir, "L'Arch de Sant Marti", es desfà en elogis pel treball d'Almirall que consideren, tot i el breu termini en què es feu, contundent, lògic, acabat, complet, extens... tot manifestant la coincidència:

"Nosaltres no volem imposar a ningú nostra manera de pensar, mes procurarem rabonadament que tothom vinga al nostre camp, a on i regnan purs i sens macula lo sublim amor de Pàtria i tota la tolerància possible en les demés afeccions del cor. Per lo demés, ja l'ha deixada ben sentada nostra doctrina'l President del Centre Català en sa Contestació al Sr. Núñez de Arce. Així al ocupar-se de la reivindicació de la llengua, com al tractar dels nostres desitjos d'organització, com al examinar la diferencia de caràcter entre les dos rasses més essencialment contraries de la Península, com al remarcar la trista situació a que'ns ha portat l'unitarisme y la centralització, donall Sr. Almirall pinzellades

del tot felices per a descriure lo que necessita Catalunya, si en veritat ha d'aspirar a ocupar un lloc brillant entre l'aplech dels pobles civilisats." (386)

Fins i tot publicacions que mantenen un to critic amb diverses exposicions d'Almirall no poden més que agrair aquesta aportació. "La España Regional" en la seva secció de Bibliografia comenta els dos fullets que apareixen gairebé simultàniament, la segona resposta de Mañé i Flaquer a Nuñez de Arce i l'altre autor desconegut, i en fa l'elogi tant de l'anònim que surt a Madrid i constata com l'Estat ha pagat a Madrid, sense que ningú portés, la portada d'aigües del Lozoya, la construcció del Teatre Real, de l'Hipòdrom, de la presó-model, de la Puerta del Sol, de les obres d'embelliment de l'església de S. Francisco el Grande... mentre a Madrid en els teatres es ridiculitza als catalans (387). El comentari que es dedica a la Contestación d'Almirall constata el to diferent d'autor, més intel·lectual i reproduïx el llarg fragment on per fer entendre que els catalans no són fanàtics de la llengua, sino que simplement la volen traspassar la situació i li demana que s'imagini que Barcelona i França conquereixen Madrid i li imposen la llengua tot enviant-li mestres, notaris, funcionaris, mestres prohibint el castellà i que diguessin als castellans que volen recuperar la seva llengua que són "fanàtics". (388). També és interessant consignar el ressó al País Basc. (389)

L'obra Lo Catalanisme neix com a preparació del discurs de la Festa dels Jocs Florals. El mateix Almirall ho explica en les Quatre paraules al lector que encapçalen l'estudi:

"A mig febrer poc més o menys, va ocórrer-me lo pensament de

celebrar la diada dels Jocs Florals, que hem de presidir aquest any, amb la publicació d'un llibre sobre Catalanisme. Concebut lo pensament, vam resoldre realitzar-lo, sens amidar les dificultats. La primera amb que vam topar, fou de l'ordre material. Necessitàvem paper, y com no n'hi havia de a propòsit en los magatzems, vam haver d'encarregar-lo exprés. Aquesta petita dificultat nos va fer perdre quinze dies.

"A primers de març va rebre la imprenta los primers originals, y a l'endemà vam corregir les primeres proves. Havíem convingut amb l'impressor, que el dia 20 d'abril li entregariem lo final, a fi de poder ell terminar la confecció del llibre en temps útil: i efectivament, lo dia marcat, ha rebut les darreres fulles. Lo llibre queda fet i en disposició de ser donat a llum, mes "çlo continou se ressent tal vegada d'aquestes presses" (390)

Almirall, com acostuma a fer en tots els seus treballs, llegeix públicament uns fragments a l'Associació d'Excursions Catalana el dia 31 de març, (391) entitat a la qual donà també l'original manuscrit (392) i s'edità un prospecte informatiu de l'obra que contribuí a aixecar-ne l'expectació tan lloada pels seus biògrafs. (393) Tot just aparèixer el volum l'adhessió és franca. Joan Sarda el qualifica de tractat important de dret polític català (394) i a més de les crítiques i comentaris periodístics (395) apareix el mes de juny la glosa de F. P. Briz Quatre paraules sobre'l llibre D.V. Almirall "Lo Catalanisme" (396) que el qualifica de biblia del catalanisme i en fer un fervent elogi per a condensar-ne el contingut com a aportació a la seva divulgació. Briz s'adona que potser és massa encomiàstic i escriu: "Alguns pendran tal vegada las (meves) ratllas per un esclat d'entusiasme eixit de un cap poch reflexiu. S'enganyaran los qui

pensen aixís. No son fillas de cap enlluernament, las nostras /262/
paraulas: ho son de la convicció." Briz recullia el sentit
d'Almirall d'oblidar-se, en la lluita política, de l'aportació
literària i centrar esforços en la construcció estricta
d'organismes polítics: partits, plataformes, etc.:

"Lo llibre (Lo Catalanisme) voldriam que fos conegut de tots los
homes de cor del nostre país. Per nos plauria veure llegit ab
afany per la nostra juventut y estimat y après per tothom: s'ho
val. En sas planas s'hi enclou la doctrina de la nostra salvació,
y tot catalá qu'estimi la sa terra, deu estimar-lo ab tota fe y
ab tota l'ànima, porque ell es quelcom mes que un llibre, es la
veu de la pàtria que s'alsa vigorosa y clara a reclamar una
germanor y uns drets que se li han negat per espay de dos segles,
y als quals ella no vol renunciar, porque son lo tresor seu
passat y la vida del seu prevenir". (397)

El resso arriba fins a considerar aquesta obra el pa espiritual
d'una generació, com escriu M. dels Sants Oliver, i haver
contribuït a desfer l'increment que prenia amb la modernització
de l'aparell de l'estat de finals del XIX amb les lleis
progresistes, i unificadores, l'Espanya castellana. (398)

Atesa la plataforma d'on surgi l'atac centralista vers Almirall,
l'Ateneu de Madrid, sembla clar que era el de Barcelona qui
hagués de respondre. Així ho fa el seu president, Joan Tutau, en
el discurs del 22 de novembre on, ultra marcar distàncies
formals, suposem per motius conjunturals, (si llegim la memòria
anexa al discurs ens assabentem que l'Ateneu tenia l'expedient de
canvi de local al Ministeri d'Hisenda), reconeix els mèrits
d'Almirall i proposa també modificacions envers l'Estatut jurídic
de Catalunya:

"Ciertamente que el Sr. Almirall ataca con tanta rudeza como falta de tacto á los castellanos, que establece comparaciones odiosas, que es ofensiva la descripción que hace de su ingenio, y que muchas veces parece hallarse poseído de sentimientos rencorosos contra Castilla, sobre todo desde que Felipe V. acabó con nuestras libertades; esta rudeza y estas quejas deben ser siempre disculpadas cuando las exhala el oprimido; sobre todo, cuando al mismo tiempo reconoce en las páginas más elocuentes de su libro las buenas cualidades y la justicia con que en sus buenos tiempos Castilla dominó el Mundo. (...) es necesario decirlo muy alto. Cataluña no sueña en la separación; esta locura, si á alguna imaginación extraviada se le hubiese ocurrido, no merecería ocupar á las gentes serias (...). Pero también, es necesario decirlo con igual energía, Cataluña no desea ser la cenicienta de la casa; no quiere que, por ser ella la región de más enérgica iniciativa, se le acuse de perturbadora y como á tal se la trate; que no se traduzca su sobriedad en avaricia, su espíritu de progreso en rebeldía, ni su amor al regionalismo en separatismo. Quiere que se reconozca que es sobria porque es trabajadora, y progresiva y autonomista porque sólo en la organización autonómica del Estado, de la provincia y del municipio es como los pueblos se desarrollan y el progreso se realiza". (399)

La primera edició no té cap próleg, només les paraules que hem esmentat, i va dedicada al jovent del Centre Català com a llevor de futur: "Entremig de l'ensopiment que s'ha apoderat de la gent de la nostra terra...veig en vosaltres certs afyns de saber" però en la segona i tercera, corresponents al 1888 i al 1902, -aquesta darrera en català la primera en castellà- detectem la voluntat de l'autor d'haver fet una obra didàctica que contribueixi al

renaixement català:

"No'm faig la il·lusió de que tal resultat -haver estat adoptat com a base per molts estudis- sigui degut al mèrit del llibre, sin que més aviat penso que li ha passat una cosa semblant a la d'aquell borni, que va arriuar a rey de la terra dels deops. Com que en català teniam polt poch, pera no dir res, que tractés de las questions que toco en mon llibre, aquest ha degut ser acceptat a falta d'altre.(...)

"Si aixís se contribuheix a popularisar, -en edició economica- més de lo que ho están ja, las solucions regionalistas, llurs fonaments científics y'ls motius que las l·legitiman, quedarán completament satisfets los desitjos y aspiracions de l'autor."
(409)

El pròleg de l'edició castellana presenta tota una altra problemàtica. Es un posicionament davant el catalanisme ascendent de la Lliga, l'apropament a les fórmules radicals, al lerruxisme i, com veurem més endavant, Almirall, vell, sol i malalt no està d'acord amb l'evolució que ha pres el moviment catalanista que ideològicament, a contracor, ajudà a formar.

Amb tots els antecedents que hem vist podem entendre com Almirall és un federal i republicà en la concepció més pura dels termes que aspirava a regenerar l'Estat tot conservant la personalitat - llengua, dret, etc.- catalana en un règim igualitari. No combrega amb el separatisme com a solució i creu encara en la salvació moral d'Espanya mitjançant l'aportació catalana i l'esforç de totes les individualitats. A Lo Catalanisme expresará aquesta ideologia.

L'obra està dividida en tres parts i vint-i-un capítols, en la /265 /
primera analitza els Motius del nostre catalanisme regionalista
passant revista a l'estat actual de la nació espanyola, el
caràcter castellà i al català, i entra ja en l'evolució recent
del renaixement polític català definitiva, en els agravis i
reclamacions de Catalunya. En la segona s'ocupa dels Fonaments
científics del particularisme tot penetrant, després d'observar
la igualtat, la llibertat i la tendència científica actual, en
les dimensions de l'estat centrat-se en l'estat compost com a
model essencial d'estructuració, la flexibilitat del
particularisme, la divisió de la sobeïania i el avantatges de la
diguem-ne llibertat federal. La darrera part estudia les
solucions monàrquiques i les republicanes basant-se en els
exemples britànic, alemany, austro-hungarès, nordamericà i suís,
acaba referint-se amb les solucions espanyoles i les catalanes.

El llibre, i així comença, vol ser una contribució per trencar
els lligams que tenen Catalunya subjecte per substituir-los per
"los suaus i dolços llaços de l'afecte que la germanor fa
nàixer". (404) L'obra és una síntesi clara del seu pensament
expressat a bastament en els articles d'"El Estado Catalán" i el
"Diari Català" així com en el recull Escritos Catalanistas i, com
hem vist, a l'obra España tal qual es. Exemples i conceptes van
repetint-se i el lector de l'obra d'Almirall, sigui en escrits
personals o de caràcter col·lectiu, com el Memorial de Greuges
pot seguir esquemàticament la concepció i desenvolupament d'un
esperit que enlluerna als contemporanis precisament pel sentit
de globalitat i el valor d'estadista. A Almirall malgrat ser
republicà convençut, li preocupa poc la forma d'estat, monarquia,
etc. mentre ^{la} l'estructuració sigui particularista, és a dir no
basada en l'unitarisme i en el centralisme:

"¿Pot Espanya convertir-se en una Confederació o Estat compost, o pot Catalunya aspirar a recobrar sa personalitat dins d'un dualisme per l'estil del d'Austria-Hungria, ja baix la forma republicana, ja baix la monarquica?" "A la pregunta contestarem sols, que la cosa dependeix de nosaltres. Si el catalanisme pren peu; si arriba a moure's l'opinió pública; si les nostres solucions logren apoderar-se de les intel·ligències i dels cors de la majoria del país, podran ser més o menys gran les dificultats i obstacles, però el triunfo definitiu és segur."

(402)

5.9 La Presidència dels Jocs Florals (1886)

El 1886 Almirall vol celebrar la festa dels Jocs Florals amb l'edició d'un llibre sobre el catalanisme i així en data 22 d'abril de 1886, en el text *Quatre paraules al lector* (403) explicita clarament el per què d'aquest titol tan conegut en glosar la petita història de la gènesi de *Lo Catalanisme*. Aquest any mateix però ocupa la presidència dels Jocs Florals i per tant llegeix el discurs presidencial pertinent. (404).

Per Almirall els Jocs Florals són un element dinàmic. No en pensa el mateix el 1881, quan els critica ferotgement (405), que el 1886 en acceptar-ne la presidència i cantar-ne les bel·leses que el 1888 quan s'oposà radicalment a la presidència de Maria Cristina i col·laborà a fer-ne uns altres. (406) Si be és clara l'oposició darrera, simple fet col·lateral d'oposar-se a l'Exposició del 1888, cal fixar-se en la profunda evolució que té del 1881 al 1886, en només cinc anys. Són anys de replegament interior quan Almirall trenca amb Pi i Margall i per tant amb

qualsevol dependència central, i aleshores valorarà diferentment tots els elements de què disposa el catalanisme cultural del qual els Jocs Florals són peça clau d'engà la seva reinstauració a Barcelona el 1859. Esdevenen el primer espai cultural que recupera la llengua. El teatre i la premsa són ben posteriors almenys dues dècades. Els Jocs Florals prestigien un ús academicista que es traduirà en la memòria o anuari i en efectes secundaris però també significatius i importants: la festa pública en un marc de relleu social, el foment de revistes literàries -"Lo Gay Saber"-, posen, en definitiva, com assenyala Joaquim Molas (407), a l'escriptor en relació amb la seva societat i enceten una audència estable per a la cultura catalana escrita.

La festa del 1886 en ser Almirall el president del Consistori, si fem cas de les cròniques periodístiques (408), fou tradicional amb tot l'esplendor habitual i autoritats, inclòs el batlle Rius i Tauler, enemic polític d'Almirall, també ^{autoritat} de relleu fent acte de presència. En la festa a més de la memòria que llegí Cèsar A. Torras i de la lectura de premis digué el discurs de gràcies el mantenidor mallorquí Ram6n Pic6 i Campamar (409) que es referí a la llengua catalana com a element b6sic de l'identitat patri6tica.

En el discurs presidencial dels Jocs Florals d'Almirall es troba amb Lo Catalanisme esclatant, amb 6xit de lectors i cr6tics, i es fa també ress6 de la vigoria del text per a la qual cosa amb un to molt diferenciat d'altres discursos m6s despallats de ret6rica hi trobem, com un poc cas excepcional, un cant d'exaltaci6 a la poesia per6, com sempre, amb una finalitat:

/268/

"Sé bé que els temps que corren no són pas per animar als que aspiren a la regeneració de tot lo nostre. Sé bé que les enemigues més terribles de Catalunya no són pas les que obertament l'ataquen des de fora, sino que més que d'ells, ha de témer de la decadència en que han cayuut molts de sos fills. Sé bé que'l caràcter català està, en general, degenerat y que sols una fortíssima sacelada pot regenerarlo. Mes, precisament per aixó, m' dirigeixo a vosaltres poetes de la terra. Enlavràvos, y'ns enlavrareu. L'excés de vida material nos ofega; la intel·lectual y moral es la que'ns manca. Jo vos conjuro a que treballéu amb totes les vostres forces per retornárnosla. ¡Vos hi conjuro en nom del porvenir de Catalunya!"

Sintetitza el seu cant en la finalitat dels poetes catalans: "Doneurnos ideals, y la patria está salvada" i entendrà doncs una poesia com arma política de sensibilització popular. L'evolució d'Almirall del 1881 al 1886 és enorme. De considerar als Jocs Florals com un simple element festiu i ornamental a peça indestruïble de la recuperació nacional. El 1881 acusa als englantinistes de ser tan innocents que "després d'haver apilat encenalls y fins d'haver-los ruixat amb petroli; s'estranyarien que alquó no fes més que aplicar-hi un mistu encès per fer una foguera o per produir un incendi. (...) volem evitar las conseqüències de sa conducta y de sos fets". (410)

En aquest article titulat precisament Los Jochs Florals i publicat el 1881 al "Diari Català" indica que aquests o "no representen res o representen massa", es a dir, o són una simple murmuració de Castella o són la voluntat separatista i Almirall com hem vist no vol ni l'assimilació castellana ni el projecte d'independència, vol la simple i complexa república federal o el

respecte a la diferència: En el mateix "Diari Català" s'ocupa
altres dues ocasions dels Jocs Florals arran la qüestió dels
adjunts que va molt lligada a una de les conclusions del Primer
Congrés Catalanista o sigui la constitució de la necessària
Acadèmia de la Llengua Catalana, a l'època gramaticalment
disbauxada.

En el primer article es critica la voluntat dels adjunts
instigats per la minoria perdedora al Congrés, la de "La
Renaixensa", de maldar per constituir-se ells en cos fundador
d'una Acadèmia mentre, seguint les directrius del Congrés, es
reunien els escriptors que havien guanyat el títol de Mestres en
Gay Saber, el primer Consistori dels Jocs Florals i successius
presidents -que haguessin publicat algun treball en català a
l'Acadèmia de Bones Lletres amb la finalitat de constituir-se
interinament. (414)

Gairebé mig any després, passat els següents Jocs en un segon
article s'ataca, els "englantinistes" mentre a la "Secció de
Fondo" del periòdic s'escriu:

"No som nosaltres dels que voldrien que la política's fiqués en
las festas literarias, y per aixó casualment lamentem que vulqui
darlos color los englantinistas. Lo que si volem, es que no's
pogui creure que Catalunya ha deixat de distingirse per l'esprit
de proeres y de millora que l'ha animada sempre; lo que no volem
es que se'ns presenti com afiliats a un partit que confonent lo
sacrat y lo profá, vol fer de la religió una arma politica. Quant
aquest partit ó qualsevol altre vol fer exhibició de sas ideas,
prepara los seus certamens especials, y diu ab claretat lo que's
proposa. Los Jochs Florals deurien ser una festa neutral, en la
que poguessim reunirnos tots los catalanistes sense ofendrens ni

mortificarnos: tots hauriam de deixar a la porta, els nostres punts de mira especials, per celebrar una festa verdaderament catalana y consagrada al avens y a la cultura de la nostra terra." (413)

En conjunt, doncs, observem la mobilitat tàctica d'Almirall que ja no entendrà els Jocs Florals com un simple aspecte gairebé representatiu del catalanisme "aristocràtic", podem dir que eren l'única manifestació social o catalanista on hi podia fer acte de presència l'alta burgesia barcelonina. Els Jocs eren massa formals i buits per a considerar-los la pantalla, en el seu discurs del 1886, es veu clar, de la projecció de les idees vers el poble. Només dos anys després es tancarà el cercle amb l'existència de dos Jocs simultanis. En uns, tot i el missatge reivindicatiu, hom pot entendre l'aliança, tot i els problemes amb la monarquia; i en l'altre, el signe rupturista i, paradoxalment, més pur dels Jocs. Es clar que l'Exposició del 1888 no fou només un mostrari sinó la cristallització de polítiques diverses dins el catalanisme.

(229) Primer Congrés Catalanista. "Diari Català", 427 (29-VIII-1880).

(230) A "Diari Català", 441 (12-IX-1880). "La Renaixensa", 5 (15-IX-1880), "La Il·lustració Catalana", 8 (20-IX-1880), "La Veu del Montserrat", 39 (25-IX-1880), "Lo Rosinyol del Ter", (26-IX-1880), etc.

(231) V. GALDRE, JORDI. - El primer Congrés Catalanista. Barcelona. R. Dalmau. 1979; FIGUERES, JOSEP M. - Valenti Almirall i el Primer Congrés Catalanista. ~~Barcelona. Departament de Presidència.~~ Esp. las actes i

- (232) J.C. (A) aguantant que precedeix a les Bases i a la nota final dins "La Veu del Montserrat" 39 (25-IX-1880).
- (233) Sobre Collell i "La Veu del Montserrat", d'una rica bibliografia pot consultar-se REMISA, MATIES. -Els orígens del catalanisme conservador i "La Veu del Montserrat" (1878-1900), Vic. Eumo 1985 així com la bibliografia contesa a ANGLADA I VILARDEBO, JOAN. - El caponçó Jaume Collell, Vic. PEA, 1983. ps. 73-79.
- (233bis) "Sr. President del Congrés Catalanista.

26 d'octubre de 1880

Molt Sr. meu: Enemich de ocupar al publich en remitits pera ferli saber determinacions noves que res li han d'importar no he volout publicar la que tinch de no acceptar de cap manera lo càrrech d'individuo de la comisió nombrada pe'l Congrés Catalanista pera establir lo centre a que's refereix la 1a. de les bases discutidas. Creya jo que no assistiria a las primeres reunions d'aquella comisió, a las quals he sigut invitat, haurian compres vostés que jo no acceptava mes com avuy he rebut la tercera o quarta invitació veio que'anava errat y per lo tant me crech ja obligat a manifestarli que mon propòsit d'abstenció complerta es irrevocable".

"Abans de proposar vosté al Congrés (il.legible, potser: lo meu?) nomenament y mes encare avans

d'invitarlo a no admetre la meua negativa que, sobre /272/
ser categorica anava, a mon humil modo de veure ben
fonamentada, vosté podria y si'm permet dirli debia
consultar mon parer."

"Vosté no vá ferho y jo no'm crech en lo deber
d'acceptar obligacions que lluny de consentir he
rebutjat des del primer dia."

"Comprenc (y això ho dic reservadament a vosté) perquè
no tracto de ferir a ningú) que l'exemple de fluixetat
de caràcter donat per alguns no fa molt, haja fet
creure a vosté qu'una segona votació faria acceptar a
tothom; mes per la meua part dech dirli que poch
propens a fer res que puga semblar desaire ans de
negarme a lo que se m'invita m'hi penso tant mes en
quant no sé ferho sens ver discut. No obstant, un cop
seguit l'impuls de ma consciencia no torno enrera."

"Vosté a qui crec dotat de gran fermesa de caràcter no
podrà menys d'aplaudir mon procediment."

"Per si desitjava donchs saber mon darrer determini,
aquils té. Espero que'l fara saber a sos companys de
comissió perquè no estranyem de m'ausencia y
suplicantli al mateix temps que tornin a llegir tots
plegats la dimissió que valo enviar al Congrés hon
estampat está lo fonamental de ~~ma~~ resolució que, com
veuran, no implica en si cap, absolutament cap qüestió
personal."

"De vosté affm. a.g.s.s."

A.H.C. Epistolari de Narcís Oller. N.º. Serie VII, número 5.

(234) "La Teula", 2 (30-X-1880). Aquest setmanari davant els atacs de part de la premsa barcelonina defensà el Congrés Catalanista amb un abrandat article d'A.C.F.: Elevació de miras en la premsa barcelonina. a "La Teula", 5 (19-XI-1880).

(235) ALMIRALL, V.- Sobre el Congrés Catalanista. A "El Diluvió". "Diari Català", 447 (18-IX-1880). Rep. dins Articles polítics. ps. 97-98.

(236) Pot llegir-se el llarg article a "La Publicidad", (17-XI-1880).

(237) Els membres inscrits el 8 d'octubre procedint dels següents revistes o associacions:

"Diari Català"	501
"Ass.Excer.Cat."	121
"La Renaixensa"	90
"Ass.Catalanista	
d'Exc.Cient."	66
"La Il·lustració	
Catalana"	15

793

La nota al "Diari Català", 467 (8-X-1880), acabat: "Los restants, fins a 885 han sigut presentats per les altres Associacions catalanistas." Se n'inscriviren però més.

(238) "La Il·lustració Catalana", 11 (20-X-1880)

- conèixer el nom de les persones que participen en la votació. Pot veure's el resultat de les eleccions a FIGUERES, ... V. Almirall i el ... p. 90 i ss.
- (240) GALOFRE, ...- El primer... p. 51, FIGUERES, ... V. Almirall ^{id.}... p. 58.
- (241) LA REDACCIO.- Lo primer Congrés Catalanista. "Diari Català", 468 (9-X-1880).
- (242) Veure el detall de les discussions en l'edició facsimil de la transcripció al "Diari Català" en el volum FIGUERES, ... V. Almirall i el primer Congrés Catalanista. ps. 125 i ss.
- (243) Constituïen aquesta comissió Frederic Soler, E. Vidal i Valenciano, Angel Guimerà, N. Oller, C. Roure, P. Sacasses; Manuel de Lasarte, Pere Aldavert, etc.
- (244) Memoria del senyor secretari D. Manuel de Lasarte. "Butlletí del Centre Català", 1 (17-VI-1982).
- (245) Es interessant, como a contemporani, el testimoniatge que J. Pella i Forgas expressa dins La crisis del catalanisme.
- (246) Segons GALOFRE, J, autor de la monografia El primer Congrés Catalanista, p. 35 els estatuts foren redactats el 5-I-1882 (sic), en realitat 1881 i aprovats per governador civil el 21-III-1881 i publicats el 1885. L'edició que conèixem, impresa a La Renaixença, és del 1882.
- (247) Cf .PELLA, J. op. cit.
- (248) GARCIA VENERO, M.- Historia del nacionalismo catalán (1793-1936). Madrid. Ed. Nacional. 1944. ps. 185 i ss.
- (249) Formada per la unió de la Mesa del Congrés Catalanista

V. Almirall, F. Soler, P. Arabatia, R. A. Pons, J. Manuquer, N. Campany i Emili Vilanova, i de la Comissió Estricta E. Batllo, M. de Lasarte, M. Torres, J. P. Solanes, J. Pellicer, D. Danyans, E. Vidal i Valenciano, A. Verdaguer i P. Sacases.

- (250) ALMIRALL, V. Discurs llegit per lo vice-president primer, president accidental D. .... "Butlletí del Centre Català", 1 (17-VI-1882)p.10.
- (251) "Butlletí del Centre Català", 5 (febrer de 1884) p.45.
- (252) El Centre Català aprovà en sessió del 6 de novembre de 1882 adreçar-se a Manuel Duran i Bas demanant que la Comissió de Codis defensés el Dret Civil Català. "Butlletí del Centre Català", 3 (novembre 1882), p. 26.
- (253) El Governador Civil aprovà, després d'un llarg silenci, la modificació estatuària del Centre Català, art. 4 art, permetent que el Centre Català pogués acupar-se de la política, dins els "límits de la legislació vigent". "Butlletí del Centre Català", 5 (febrer de 1884) p. 49.
- (254) "La Renaixensa", (10-I-1883).
- (255) Vegem-ho gràficament:

Nom	època	Darrer núm.	Dates	pàgs.
"BCC."	1a.	5	17-VI-1882 a II-1884	52
"BCC."	2a.	7	1-X-1886 a I-X-1887	58
"LVCC."	1a	34	15-X-1887 a 16-VI-1888	208
"BCC."	3a.	2	10-VIII-1888 a 22-XI-1888	---

Les tres primeres sèries les hem pogut veure, la darrera no tota.

i 191, TORRENT-TASIS, I, 165-166.

(256) "L'Arch de Sant Martí", 335 (6-V-1888) reproduïx un text d'"El Diluvió" on consta aquesta afirmació. També Torrent i Tasis citen l'autorització del Govern Civil a Joan Diego Gallego tot constatant però que en realitat Almirall fou qui realment va dirigir la revista del Centre Català. (TORRENT-TASIS, I, 167).

(257) Conferències dominicals en lo Centre Català. Conferència per Don V. Almirall donada en sessions públiques dels dies 25 y 30 de juliol del any corrent. Tema: Quinas són las aspiracions de Catalunya y quin lo modo de realitzarlas no sols per curarse dels mals que li causen las noves condicions econòmicas en que se l'ha col·locada, sino també per obrirse un pervegir millor que'l present. "Butlletí del Centre Català", 2 (16-VIII-1882). ps. 14-23.

(258) CARRERA.- Història... VIII. 343.

(259) Lo Centre Català de Barcelona á sos compatricis. "Butlletí del Centre Català", 1 (2a. Sèp.) (1-X-1886) ps. 1-4. Nota cit. p. 2.

(260) V. p.e. el discurs de V. Almirall del 17-VI-1882 arran la constitució del Centre Català:

" La situació anormal de Catalunya ve de lluny. Quan de resultas d'un casament regi ya fesse l'unió de las duas agrupacions més poderoses de la Peninsula, ya fesse'l tracte baix la base d'una igualtat completa. La divisa del reys catòlics, que tant oportunament va retréure el nostre president en los Jocs Florals d'enquany: lo " Tanto monta, monta tanto, Isabel como Fernando ", debia

ser per las duas regions unides, benyors de bona /277//
amistat, de que cap d'elles voldria ja mai sobreposarse
a l'altra, y a pesar de tot, ¿ qué ha succehit ?."

"Quan varem unirnos, nosaltres teniam unes intitucions
caracteristiques y filias de la nostra modo de ser;
teniem una politica propia que anabam desenrotllant amb
gran fermesa; teniam una llengua, que si bé no habia
arribat a son complet esplendor, anaba en cami
d'arribar-hi; teniam una legislació que ens esqueya y
fomentava totes les forses vives del pais; teniam un
comers, una marina, uns usos, unas costums que formaban
del nostre poble un tot armónich i li permetien influir
en la marxa general de la civilització en el grau que
li pertocava per la situació envejable i envejada."

Castella tenia tot això diferent de nosaltres. Sas
instituciones, llengua, politica, legislació, usos,
costums, etc. etc. no s'assemblavan de res a lo nostre.
En molts punts capitals, no sols se fonamentaven en
principis distints, sino contradictoris."

"Verificada la unió ¿ qué es debía fer-se ? Lo
natural, lo just, lo convenient, era que cada una de
les parts contractants seguís ab lo seu millorant-ho i
modificant-ho al compàs de las novas necessitats que es
presentessin. Aixís com Catalunya al unir-se ab Aragó,
habia conservat sa personalitat y junts la havian
reconeguda á Valencia y a Mallorca a ran de sa
conquesta, una y altres debian conservar-la també
després de sa unió ab Castella. Adames, aquest havia
siout lo tracte".

- (261) SOBREQUES, J. .- Història de Catalunya del segle XVII fins als nostres dies. Bilbao. La Gran Enciclopèdia Basca. 1981. X, ps. 235-236.
- (262) Exposició dirigida a las Corts, al Excm. Sr. President del Consell de Ministres y á la Comissió de Còdichs, llegida en la sessió de clausura del Congrés Catalanista que tingué lloch ahir. "Lo Catalanista", 30 (15-XI-1890)
- (263) Pot consultar-se al "Butlletí del Centre Català", 3 (23-X-1882) ps. 34-35 l'estudi d'ILLA I MUNNE, M.CARME.- El Segon Congrés Catalanista. Un Congrés inacabat (1883-1983). Barcelona. Generalitat de Catalunya. 1983. pg.17-23 i 73-76.
- (264) Cf. ILLA.- op. cit. ps. 24-30.
- (265) Crònica sobre la sessió del dia ó dedicada a llengua titulada: Centre Català. "La Renaixensa", (9-XII-1892).
- (266) 21 á 28-VI-1893. Veure però especial el text crític de D. Danyans que reproduïm tot seguit i publicat a "La Reinaxensa" (30-VI-1883).

"COMUNICAT

Sr. Director de "La Renaixensa."

Molt senyor meu: en l'extracte de la última sessió del "Congrés catalanista" insert en la edició de son periòdich de la tarde d'avuy ab referencia á la meva combatuda personalitat, som trobat algunas inexactituts, degudas segurament a la precipitació ab que tal mena de treballs solen redactarse, mes que no per có'm convé menys veurer rectificadas pera que cadascú quedi ab lo que de dret l'hi corresponqui".

"Recordi, senyor director, que ma conducta durant las sessions del esmentat Congrés no contradigué ni poch ni molt los compromisos que baix ma firma, jamay negada, contraqui lo primer dia confiat en francas explicacions per mi excoïdas y per la mesa donadas ab beneplácit de tots los representantsi y aixó recordant, compendré que la meya expulsió y la de mos companys no podia apoyarse, com no s'apoyava, en haver faltat á lo que haviam promés y firmat, com vosté suposa, sino que 'la debia basar necessariament, com se manifesta en l'ofici que se'ns enviá, en una proposició de carácter arbitrari, com a retroactiva que era en sos efectos, aprobada per la majoria del Congrés, que per lo vist al admetrens en la primera sessió, ho feu ab la reserva mental de que vindriam obligats á seguir com bens, votant quants acorts á instancia del senyor Almirall se proposessin."

"Altre inexactitud noto en la ressenya, en la afirmació que ella conté d'esser lo senyor Tarrida inspirat y dirigit per mi, quan la proposició del senyor Almirall atacava. Consti, senyor director, que'l senyor Tarrida se basta y se sobra pera fer lo d'ahir y més encara, y no necessita, en conseqüencia, esser inspirat ni dirigit per ningú. Tant es aixís, que avans de pendre'l senyor Tarrida la paraula, no li havia dirigit jo cap observació, ni tampoch mentres d'ella usava, y sols li dirigi algunas advertencias després de sa peroració y durant la del senyor Almirall. Mes aquestas advertencias, que com vosté pot compendrer no's

referent al discurs pronunciat pel senyor Tarrida, //280//
no pogué aprofitar-les per negar la mesa la
paraula ab una parcial insistència, com no s'veu en cap
cos deliberant. Y es llàstima que'l senyor Tarrida no
pogué aprofitar mas observacions, perquè en tal cas no
hauria quedat en la ressenya que vosté fa, lo buyt y la
inexactitut que ara s'hi nota."

"En efecte: diu vosté que un cop declarada ma expulsió,
m'empenyava en parlar, contra la voluntat de la
presidència y aixís, apareix un carrech de busca raóne
que se'm dirigeix ab apariencias de veritat. Si la mesa
no haqués sigut tan arbitraria, jo com primer
interessat, ó'l senyor Tarrida per mon encàrrech,
hauriam manifestat als representants que no'ns creyem
los expulsats en la obligació d'abandonar lo lloch que
ocupavam, puig l'acort facultant á la mesa pera resoldre
la nostra expulsió no podia esser executiu fins després
d'aprobada l'acta, y un cop ho fou, no la mesa s' reuni
per acordar, ni encor que s'haqués reunit podia pendre
acort, puig sols hi havian presents tres individus,
componentse ella de SET. ¿Podiam, jo y ils amichs,
donarnos per expulsats quan tals y tantas informalitats
se cometian? Ademés, y aixó corrobora lo que li dich,
vosté mateix confessa en la ressenya que il senyor
Roure no assistí á la sessió y á pesar de tot, quando a
sa disposició l'ofici rebut, que firma il senyor Roure
com á president, Una de duas: ó l'acort-estava passat y
cuyt desde il dia avans, ó tot no fou més que un joch
de noys, á que ils homes sérios y que verament estimém
lo catalanisme, no podiam prestarhi de cap manera

nostra conformitat."

"La segona observació meya que'l senyor Tarrida no pogué aprofitar, fou referent á la excursió feta per lo senyor Almirall á la historia del catalanisme. Com lo senyor Almirall s'arreglá de modo que ab la nostra expulsió y reservantse la última paraula, no hi haqués possibilitat de contestació a les moltes inexactituds de son discurs, crequí'l millor medi per donar alguna contestació merecuda, indicar al senyor Tarrida que en la época que'l senyor Almirall se rementava, alla per los anys 60 o 61 y posteriors, quan ell deya que senti per primera vegada l'amor del catalanisme, ell y altres que avuy volen monopolisar-lo, li donavan públicament garrotada de cebo en "El Iris", "El Tren" y otras publicacions semblants, y sublimavan los Jochs Florals y la literatura catalana, celebrant jochs especials y representant produccions catalaníssimas en los típicos tallers del carrer de'n Rull, del Torrent de Junqueras, Beato Oriol y altres, dedicats á la major honra, gloria y desprestigi de lo que avuy tan volen monopolisar.

Tals son, senyor Director, las rectificacions principals que m'interessan, en la relació á que avans me refereixo. Si es tan amable que vulqui complaurem, li agrahiré jo y li aplaudiran los amants de la justícia. De totes maneres, li demano dispensi la molestia y'm repeteixo son servidor afectíssim q.b.s.m.

~~DEMETRI DANYANS~~ Demetri Danyans

Barcelona, 28 de Juny de 1883"

- (267) "La Renaixensa", (26-VI-1883).
- (268) "Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana", 56-57 (5-VI-1883).
- (269) Id, p.104.
- (270) Història de Catalunya del segle XVII fins als nostres dies. Dirigida per Jaume Sobrequés i Callicó. Bilbao. La Gran Enciclopèdia Vasca. 1981. ps. 234-235.
- (271) Veure al respecte la proclama Als electors del districte de Reus on s'esbossa tota una teoria de participació del catalanisme en una "Catalunya cansada de la farsa dels partits" per tal de fer de "nostre aymada Catalunya la primera de les regions de Espanya." "Lo Sometent" (Reus), 13 (29-VIII-1886)
- (272) ALMIRALL, V. - Un remitit. - "Lo Sometent", 337 (Reus, 15-IX-1887)
- (273) -----.- La inaugural del Centre Català. "L'Arch de Sant Martí", 197 (24-X-1886)
- (274) -----.- Cada qual ab cada hu. - "L'Arch de Sant Martí", 337 (15-IV-1888).
- (275) En aquesta festa del Centre Català els escolapis són a la presidència de l'acte ("L'Arch de Sant Martí", 241 del 31-III-1887) amb presència de "La Reinaxença", "Lo Sometent", "El Diluvio", "L'Art del Pagés", etc.
- (276) ALMIRALL .- Poesia del Regionalisme.
- (277) Els tres documents són:
- 1) Contestació de don Valentí Almirall al Centre Escolar Catalanista. "Butlletí del Centre Català de Terrassa", 17 (1-VIII-1887).
  - 2) Centre Català de Sabadell. Resposta a V. Almirall. "Butlletí del Centre Català", 18 (15-VIII-1887).

Al Centre Català de Sabadell, al Director de "La Renaixensa" y demás que han pres part en la discussió que ha fet nàixer de mon programa presidencial dwl "Centre Català de Barcelona". "Butlletí del Centre Català de Terrassa" (15-VIII-1887).

- (278) CARRERA.- Història... VIII, 369 i ss.
- (279) "Butlletí del Centre Català", 4 (21-VIII-1887)
- (280) V. entre d'altres: MONES-PUJOL BUSQUETS, JORDI.- La llengua a l'escola (1714-1939). Barcelona. Barcanova 1984; FERRER, FRANCESC.- La persecució política de la llengua catalana. Història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui. Barcelona. Edicions 62. 1985.
- (281) Per estudiar un resum de la qüestió pot consultar-se la monografia de COMALADA NEGRE, ANGEL.- Catalunya davant el centralisme. Barcelona. Sirocco. 1984. esp. les ps. 59-106; el text vigent: Compilació del dret civil especial de Catalunya. Barcelona. Departament de Justícia. 1982. També CARRERA PUJAL, JAIME.- Història política de Catalunya en el siglo XIX. Barcelona. Bosch. 1958. VII, p. 335 i ss.
- (282) "Lo Catalanista", 31 (15-XI-1880)
- (283) Preparatiu del "Congrés de Jurisconsults. "Diari Català", 483 (9-XII-1880)
- (284) Congrés Català de Jurisconsults. "Diari Català", 485 (11-XII-1880)
- (285) La relació d'escollits i els vots obtinguts és:

D. Melcior Ferrer,	157
D. Joan Soler y Gavarrell.	128

D. Joan Baptista Oriols,	128
D. Manuel Duran,	127
D. Joaquim Almeda,	127
D. Lluís M. de Camino,	127
D. Joseph Vilaseca,	126
D. Ramon Cabanyeras,	125
D. Gonzalo Serrallonga,	125
D. Guillem de Brocá,	118
D. Ildefons Par,	118
D. Joseph Joan Cabot,	118
D. F. de P. Rius i Taulet,	117
D. Valentí Almirall,	117
D. Ernest Viladegut,	116
D. Francisco de P. Oms,	114
D. Eusebi Jover,	114
D. Joseph Maria Rufart	114

A "Diari Català", 486 (12-XII-1880)

(286) Congrés Català de Jurisconsults. "Diari Català", 501 (27-XII-1880)

(287) El text de la carta que Almirall adrega en data 15-XII-1880 al Degà del Col·legi d'Advocats de Barcelona diu: "En contestación al atento oficio de V.E. en que me participa que he tenido la honra de haber sido elegido representante de los Tribunales de Justicia de esta Capital, en el Congreso Catalán de Jurisconsultos, tengo el honor de manifestar á V.I. que acepto con entusiasmo dicha representación sintiendo sola que la insuficiencia de mis condiciones no me permitirá desempeñarla cual corresponde a la ilustración del

ltre. Colegio de que es V. I. digno Decano. (Expedient /285/
Almirall: Col. legi Advocats de Barcelona).

- (288) La unificació de còdichs, "Diari Català", 276 (29-II-1880); Més sobre la unificació de còdichs civils. "Diari Català", 345 (9-V-1880), Sobre'l Congrés Català de Jurisconsults. "Diari Català", 349 (13-V-1880), Unificació de còdichs (I). "Diari Català", 485 (11-XII-1880); Unificació de còdichs (II). "Diari Català", 502 (28-XII-1880).
- (289) Amich de cada festa, L. Lo Congrés Català de Jurisconsults. "Diari Català", 507 (2-I-1881). També dins Articles polítics. ps. hi tot l'apartat V. Sobre el dret català ps. 127-157.
- (290) Segona sessió del Congrés Català de Jurisconsults. "Diari Català", 509 (4-I-1881). El "Diari Català" de la vigília però anuncia a Almirall com a vice-president primer.
- (291) "Diari Català", 509 (4-I-1881) diu també que es feu una segona elecció i Almirall tampoc sortí.
- (292) Id. Al "Diari Català" del mes de gener pot seguir-se amb detall, gairebé hi ha crònica diària així com a "La Il·lustració Catalana", la revista desenal, que insereix cròniques de S. Ribot des de gener fins el juny en pràcticament tots els números.
- (293) RIBOT S.- Congrés Català de Jurisconsults. "La Il·lustració Catalana", 23 (20-III-1881).
- (294) Congrés Català de Jurisconsults. "Diari Català", 533 (28-I-1881).
- (295) "Diari Català", 535 (30-I-1881), el Discurs pot consultar-se també a Articles polítics, ps. 149-157.

- (296) La relació del dotze comissionats és: /286/
Joan Soler i Gavarell, Josep Fou i Ordinas, Felip Bertran, Valentí Almirall, Francesco Romani, Ramon Cabanyeras, Josep Pella i Forgas, Josep M. Vallès i Ribot, Bernat Torroja, Modest Lleó, Anton Estalella, Prevere i Marià Maspons. Dins "Diari Català", 534 (29-I-1881).
- (297) ALMIRALL, V.- Explicacions. "Diari Català", 519 (14-I-1881), també dins Articles polítics. ps. 140-144. Sobre les polèmiques pot veure's també els articles Ara anem bé! i Algunes observacions a "La Publicidad" y a "La Gaceta de Cataluña" a "Diari Català", 512 i 518 del 7 i 13 de I-1881 respectivament.
- (298) Lo nostre dret civil torna a perillar. "Diari Català", 604 (10-IV-1881).
- (299) Cf. a MOLAS, ISIDRE. - Ideari de Pi i Margall. Barcelona. Edicions 62. 1965. p.6
- (300) Pot veure's la seva extensa bibliografia dins JUTGLAR; ANTONI. - Pi i Margall y el federalismo español. Madrid. Taurus. 1975, II, 1.152.
- (301) La relació de periòdics que fundà, dirigí, o bé hi col·laborà com a redactor, columnista, etc. es troba a GOMEZ APARICIO, PEDRO. - Historia del periodismo español. Editora Nacional. III, 1974. ps. 264, 440-441, etc., també a OSSORIO Y BERNARD.- . - Ensayo de un catálogo de periodistas españoles del siglo XIX. Madrid. 1903. p. 349, l'obra anteriorment citada de JUTGLAR. -Pi... ps. 1148-1149 i, naturalment, en els múltiples esbossos biogràfics com el de ROCA I ROCA, J.. - Francisco Pi y Margall. Barcelona, Associació

- (302) "Diari Català", 597 (3-IV-1881)
- (303) Segons llegim al "Diari Català" (núm. 582, del 19-III-1881) en la reunió hi participen Tutau, Almirall, Lostau, Vallès i Ribot, A. Feliu i Codina, Roig Minguet, Gramunt, Sacases, C. Roure, Viñas Pages, Vila, Ribas Palau, Nèllo, Damians, Colom, Werhle, Rabassa, Cristòfol Litrán, Ardid, Frederic Castells, Pere i Alfons Ravetllat, etc.
- (304) Sacases en la crònica anterior indica els noms: Albert Camps, Pau Font, Fernando Segalás, Narcís Inglés i Francisco Bau en representació del Centre Autonomista de Lleida.
- (305) "Diari Català", 583 (20-III-1881)
- (306) Per exemple de AMICH DE CADA FESTA, L'. - Democràcia i proteccionisme. "Diari Català", 611 (17-IV-1881); SACASES, PERE. - La Federació ibèrica. "Diari Català", 611 (17-IV-1881), etc.
- (307) "Diari Català", 645 (22-V-1881)
- (308) "Diari Català", 648 (25-V-1881)
- (309) Segons el "Diari Català" la vetllada tindrà lloc a l'Ateneu Barcelonés; el dia 29-V-1881 apareix el suplement literari de set pàgines titolat: Festa artística catalana en obsequi a Don Francisco Pi y Margall. Organizada per varios catalanistas y celebrada en lo Teatro de Novetats la nit del vintitres de Maig. ("Diari Català", suplement al núm. 651 del 29-V-1881). Conté textos de P. Sacasés, F. Rodríguez y Masdeu, Jaume Massó i Torrents, F. Tomas, R. Bassegoda, P. Ravetllat, Manel de Lasarte, C. Roure, F. Soler, E.